

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen bemyndigade den 12 november 1998 chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur reglerna för godtrosförvärv i fortsättningen skall vara utformade. Med stöd av bemyndigandet förordnades hovrättspresidenten Barbro Hegrelius Jonson som särskild utredare fr.o.m. den 1 december 1998.

Som sakkunniga i utredningen förordnades fr.o.m. den 21 december 1998 hovrättsassessorn Peter Adamsson, hovrättsrådet Boel Havelius, hovrättsassessorn Magnus Medin och justitierådet Torgny Håstad.

Samma dag förordnades som experter i utredningen verksjuristen Peter Broberg, ekonomichefen Anders Brushammar, byråchefen Ursula Cronsten, försäkringsjuristen Sonja Dyrhage, verkställande direktören Olle Fjordgren och jur. kand. Linda Hallstedt.

Linda Hallstedt entledigades från uppdraget den 1 maj 1999. Samma dag förordnades förbundsjuristen Lars Olof Eklöf som expert. Peter Adamsson entledigades från uppdraget den 22 september 1999. Samma dag förordnades hovrättsassessorn Anna Flodin som sakkunnig.

Till sekreterare förordnades den 1 februari 1999 hovrättsassessorn Christina Brockmeyer.

Utredningen får härmed överlämna betänkandet Vindikation av stöldgods, SOU 2000:56.

Utredningens uppdrag är härmed slutfört.

Sundsvall i juni 2000

Barbro Hegrelius Jonson

/Christina Brockmeyer

Innehåll

Sammanfattning	11
Summary	19
Författningsförslag	29
Utredningens direktiv m.m.	39
1 Exstinktionsprincipen och vindikationsprincipen	41
2 Kort historik	43
3 Gällande rätt	47
3.1 Lagen om godtrosförvärv av lösöre	47
3.2 Regler om godtrosförvärv av lös egendom i annan lagstiftning	57
3.2.1 25 kap. 7 § ärvdabalken	58
3.2.2 11 § avtalslagen	58
3.2.3 54 och 55 §§ kommissionslagen	59
3.2.4 14 § skuldebrevslagen	60
3.2.5 3 kap. 6 § aktiebolagslagen	61
3.2.6 6 kap. lagen om kontoföring av finansiella instrument	61
3.2.7 2 kap. 10 § sjölagen	62
3.3 Särskilt om tvesala	63
3.4 Andra regler med anknytning till godtrosförvärv	63
3.4.1 Häleri och häleriförseelse	63
3.4.2 Beslag	65
3.4.3 Sekretess	66

4	Utländska förhållanden	69
4.1	De nordiska länderna	69
4.1.1	Danmark	69
4.1.2	Norge	70
4.1.3	Finland	71
4.1.4	Island	72
4.2	Baltikum.....	72
4.2.1	Estland	72
4.2.2	Lettland.....	73
4.2.3	Litauen.....	73
4.3	Övriga Europa.....	74
4.3.1	England.....	74
4.3.2	Frankrike.....	75
4.3.3	Grekland	75
4.3.4	Italien.....	76
4.3.5	Nederländerna.....	77
4.3.6	Polen.....	78
4.3.7	Ryssland	79
4.3.8	Schweiz.....	80
4.3.9	Tyskland	80
4.3.10	Österrike	81
4.4	USA.....	82
5	Internationellt samarbete om reglering av godtrosförvärv	85
6	Svenska internationellt-privaträttsliga regler om godtrosförvärv	89

ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

7	Utformningen av en regel om vindikation	91
7.1	Egendom som bör omfattas av en vindikationsregel	91
7.2	All egendom som har frånhänts en ägare genom brott bör inte jämföras med stöldgods	92
7.3	Vindikationsprincipens omfattning i några andra länder.....	93
7.4	Endast annan olovligt tillgripen egendom bör jämföras med stöldgods	94
7.5	Nackdelar med att knyta en vindikationsregel till vissa brott.....	97

7.6	En vindikationsregel som inte formellt anknyter till brott – utredningens förslag.....	98
8	Vindikationsregelns tillämpning i den reguljära handeln	101
8.1	Argument för att undanta den reguljära handeln från vindikationsregeln.....	101
8.2	Argument mot att undanta den reguljära handeln från vindikationsregeln.....	102
8.2.1	Problemet med att definiera begreppet ”reguljär handel”.....	102
8.2.2	Konkurrenshänsyn talar emot att den reguljära handeln särbehandlas.....	103
8.2.3	Undantagsregler för den reguljära handeln skulle få en liten praktisk betydelse	104
8.2.4	Konsumentskyddet kan tillgodoses utan undantag för den reguljära handeln	106
8.3	Slutsats	106
9	Köprättsliga regler	107
9.1	Nu gällande köprättsliga regler vid rättsliga fel.....	107
9.2	Behovet av tvingande köprättsliga regler	109
9.3	Köparens rätt att rikta anspråk mot annan än sin motpart, dvs. mot tidigare säljled – nu gällande regler	111
9.3.1	Konsumentköplagen.....	112
9.3.2	Kommissionslagen.....	113
9.4	Köparens rätt att vid rättsliga fel rikta anspråk mot tidigare säljled – utredningens förslag	114
9.5	Preskription m.m. av anspråk på grund av rättsligt fel	114
10	Vindikationsrättens upphörande	117
10.1	Vindikationsrätten bör inte vara evig.....	117
10.1.1	Vindikationsrätten bör upphöra viss tid efter vetskap om var egendomen finns	118
10.1.2	Vindikationsrätten bör upphöra på grund av annans hävd i vissa fall.....	120
10.2	Hävderegler i svensk rätt	120
10.3	Hävdetidens längd.....	121
10.4	Utformningen av en regel om hävd.....	124

11	Den som har fått ersättning för egendomens värde av en tidigare förvärvare skall ha rätt att därefter lösa egendomen från den nuvarande innehavaren	129
11.1	Egendomen finns inte i behåll hos förvärvaren	129
11.2	Egendomen påträffas hos en senare förvärvare	131
12	Hur lösenbeloppets storlek bör bestämmas	133
12.1	Vederlagsprincipen och värdeprincipen	133
12.2	De olika lösensituationerna	135
12.2.1	Lösen då vindikationsregeln inte är tillämplig	135
12.2.2	Lösen efter hävd	136
12.2.3	Lösen efter erhållen värdeersättning	137
12.3	Lösenbeloppet bör beräknas enligt värdeprincipen	137
12.4	Värdeprincipen medför att det inte behövs särregler för förvärv utan vederlag	138
13	Förslagets relevans för annan lagstiftning om godtroshet förvärv	141
13.1	11 § avtalslagen samt 54 och 55 §§ kommissionslagen.....	141
13.2	25 kap. 7 § ärvdabalken	142
13.3	14 § skuldebrevslagen.....	142
13.4	3 kap. 6 § aktiebolagslagen.....	144
13.5	6 kap. lagen om kontoföring av finansiella instrument.....	144
13.6	2 kap. 10 § sjölagen	144
14	Nya regler som underlättar för en målsägande att snabbare få tillbaka stöldgods m.m.....	147
14.1	Beslagsreglerna i nuvarande tillämpning.....	147
14.2	En övergång till vindikationsprincipen i fråga om stöldgods m.m. bör medföra regler som innebär att beslagtagna egendom snabbare kan återställas till målsäganden.....	149
15	De nya reglerna i praktisk tillämpning	153
15.1	Lagens tillämpning i civilprocess	153
15.2	Särskilt om lagens tillämpning i brottmålsprocess vid talan om enskilt anspråk	155
15.3	Vindikationsregelns betydelse för häleriansvaret.....	157
15.4	Vindikationsregeln påverkar inte den enskildes befogenhet att själv ta sig rätt	158

15.5	Vindikationsregelns beroende av besittningsbegreppet.....	159
15.6	Vindikationsregelns tillämpningsområde sammanfaller inte helt med de föreslagna reglerna om utlämnande av beslagtagnen egendom till målsäganden.....	160
15.7	Egendomen har ökat eller minskat i värde under tiden mellan förvärvet och vindikationen	161
15.8	Egendomen har ersatts av annan egendom	163
15.9	Vem har rätt till egendomens avkastning.....	163
15.10	Panträtt och retentionsrätt	164
15.11	Försäkringsaspekter	165
15.12	Skatterättsliga aspekter	165
16	Konsekvenser av utredningens förslag	167
17	Författningskommentar	169
17.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre	169
17.2	Förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932).....	176
17.3	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	178
Bilaga:		
	Kommittédirektiv (Dir. 1998:95)	183

Sammanfattning

När en person förvärvar egendom från någon som saknar rätt att förfoga över egendomen och förvärvaren inte inser eller bör inse att den andre saknar förfoganderätt, brukar man säga att förvärvet görs i god tro.

Konflikten mellan den ursprungliga ägarens och den godtroende förvärvarens anspråk på egendomen kan lösas genom en tillämpning av endera av två principer, nämligen exstinktionsprincipen eller vindikationsprincipen.

Den nu gällande lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre bygger på exstinktionsprincipen, som innebär att den godtroende förvärvaren blir ägare till egendomen och att den tidigare ägarens äganderätt upphör i och med godtrosförvärvet. Lagen ger dock den tidigare ägaren rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Vindikationsprincipen innebär att den ursprungliga ägarens rätt består och att han utan lösen kan få egendomen tillbaka från den godtroende förvärvaren.

Utredningen har haft i uppdrag att föreslå regler som innebär att den ursprungliga ägaren skall ha rätt att utan lösen få tillbaka egendom som har stulits från honom, vilket således innebär att vindikationsprincipen skall tillämpas i dessa fall. I samband därmed har utredningen haft att ta ställning till vilka fall av olovlig hantering i övrigt som skall medföra att den ursprungliga ägarens rätt består.

Utformningen av en regel om vindikation

Enligt utredningens direktiv är utgångspunkten för uppdraget att exstinktionsprincipen även i fortsättningen skall gälla då egendomen inte har frånhänts den ursprungliga ägaren genom brott och att särregler skall gälla för stöldgods och därmed jämställd egendom. Utredningen har övervägt om en vindikationsregel bör utformas så att den omfattar egendom som ursprungligen har frånhänts ägaren genom varje form av brott. Utredningen anser emellertid att en vindikationsregel som anknyts till brott borde begränsas till att gälla i första hand egendom

som har frånhänts ägaren genom tillgreppsbrott. Eftersom det finns vissa uppenbara nackdelar med att knyta vindikationsregeln till ett föregående brottsligt förfarande har utredningen slutligen stannat för att inte knyta vindikationsregeln till ett antal uppräknade brott, såsom är vanligt i många länder. En sådan regel skulle få till följd att det vid en prövning inför domstol skulle bli nödvändigt att göra straffrättsliga bedömningar i en tvistemålsprocess. En fördel med en regel som inte anknyter till vissa brott är att det därigenom enligt utredningens uppfattning markeras att den civilrättsliga frågan om godtrosvärv inte skall blandas samman med straffrättsliga bedömningar.

Utredningen föreslår en vindikationsregel som omfattar egendom som har frånhänts ägaren genom tillgrepp, dvs. ett olovligt tagande, och genom på visst sätt kvalificerat tvång, s.k. råntvång. Regeln, som har utformats som ett undantag från vad som gäller beträffande godtrosvärv enligt den nu gällande 2 § godtrosvärvslagen, anknyter till det gemensamma objektiva tillgreppsrekvisitet för brotten stöld, rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel och egenmäktigt förfarande, dvs. till begreppet ”olovligt tagande”. Med olovligt tagande avses ett olovligt besittningstagande, vilket innebär ett krav på att besittningstagandet sker utan ägarens samtycke. Om ägaren har frånhänts egendomen genom ett olovligt besittningstagande kan den som därefter förvärvar egendomen alltså inte få äganderätt till den även om han är i god tro vid sitt förvärv.

Vindikationsregeln gäller således inte egendom som ägaren ursprungligen har medgett att lämna ifrån sig, även om medgivandet var civilrättsligt ogiltigt på grund av svek, tvång eller ocker från motpartens sida. Det enda undantaget härifrån gäller, såsom redan framgått, när ”medgivandet” lämnats på grund av råntvång.

Vindikationsregelns tillämpning i den reguljära handeln

Utredningen har stannat för att inte föreslå några undantag från vindikationsregeln för sådana fall då godset köpts i den reguljära handeln. I detta hänseende överensstämmer förslaget med lagstiftningen i flera andra länder, däribland Danmark, Norge och Finland.

Hänsynen till konsumenterna kan tyckas tala för att det bör finnas någon form av undantagsregel för varor som har köpts i den reguljära handeln. Ett problem med att utforma en sådan undantagsregel är emellertid hur begreppet ”reguljär handel” i så fall skall definieras. Härtill kommer att en sådan undantagsregel på ett negativt sätt skulle kunna påverka förutsättningarna för konkurrens mellan olika försäljningsmetoder.

Eventuella undantagsregler för den reguljära handeln får praktisk betydelse endast i den mån det faktiskt förekommer att konsumenter i god tro köper stöldgods i den reguljära handeln. En annan förutsättning är att det i de aktuella fallen upptäcks att det är fråga om stulet gods. Upptäcks inte detta blir eventuella undantagsregler endast av teoretiskt intresse. Det har konstaterats att det mycket sällan upptäcks att stulen egendom säljs i den reguljära handeln och att, när så sker, det i regel torde vara svårt att spåra och identifiera stöldgodset i de fall det har sålts till enskilda konsumenter.

Det kan vidare ifrågasättas om det för konsumenternas del finns något behov av en undantagsregel för att de skall kunna hålla sig skadeslösa när det är fråga om inköp i den reguljära handeln. Om en inköpt vara visar sig vara stulen, föreligger ett s.k. rättsligt fel. Såsom kommer att framgå av det följande föreslår utredningen att det i konsumentköplagen (1990:932) införs tvingande bestämmelser om säljarens ansvar för rättsliga fel, något som talar emot behov av en undantagsregel för den reguljära handeln.

Köprättsliga regler

I 41 § köplagen (1990:931) anges att om någon annan än säljaren har äganderätt eller panträtt eller annan liknande rätt till en försåld vara och försäljningen inte har skett med förbehåll för denna rätt, varan är behäftad med ett rättsligt fel. Konsumentköplagen innehåller inte någon motsvarighet till 41 § köplagen. När lagen kom till ansågs sådana fel vara av mycket begränsad betydelse vid konsumentköp, främst på grund av att reglerna om godtrosvärk ansågs innebära ett starkt skydd för konsumenterna. Om den föreslagna vindikationsregeln införs och konsumenterna således berövas möjligheten att göra godtrosvärk av stulen egendom, uppkommer emellertid ett behov av en uttrycklig reglering om säljarens ansvar för rättsliga fel även i konsumentköplagen.

Utredningen föreslår att det i konsumentköplagen införs tvingande bestämmelser som ger konsumenten rätt att få tillbaka det han har betalat för varan om tredje man gör gällande äganderätt till det köpta, dvs. en regel som innebär en rätt för konsumenten att häva köpet. Det föreslås att även reglerna om avhjälpande och omleverans blir tillämpliga i sådana fall. Under förutsättning att konsumenten var i god tro angående säljarens rätt att förfoga över varan skall han även ha rätt till skadestånd för det s.k. positiva kontraktsintresset, vilket innebär att konsumenten försätts i samma ekonomiska situation som om köpet hade fullgjorts. Säljarens skadeståndsansvar blir enligt förslaget strikt.

Säljaren skall dock ha rätt att friskriva sig från ansvar för förlust i näringsverksamhet. Den föreslagna regleringen i konsumentköplagen om säljarens ansvar för rättsliga fel föreslås, i likhet med motsvarande reglering i köplagen, omfatta även situationer när tredje man har panträtt eller annan liknande rätt till det köpta. I sådana fall kan det vara aktuellt för köparen att begära prisavdrag.

Enligt 46 § konsumentköplagen har konsumenten även rätt att rikta anspråk på grund av fel på varan mot en näringsidkare i tidigare säljled som har överlåtit varan för vidareförsäljning, om den som har sålt varan till konsumenten är på obestånd eller har upphört med sin näringsverksamhet eller inte kan anträffas. En motsvarande regel finns i 56 a § lagen (1914:45) om kommission. Avsikten är att dessa regler skall bli tillämpliga även vid rättsliga fel.

Vindikationsrättens upphörande

I svensk rätt finns det inte några regler om preskription av äganderätt till lös egendom. Om lagstiftningen inte längre godtar godtrosförvärv av äganderätt till lösöre i vissa fall och det inte införs regler som innebär att den ursprungliga ägarens rätt upphör efter viss tid, kommer denne därför att kunna vara bibehållen sin äganderätt till egendomen för all framtid. Så gott som samtliga länder, vars lagstiftning på området utredningen har undersökt, har regler som innebär en tidsbegränsning av vindikationsrätten.

Utredningen anser att det inte är rimligt att den som med äganderättsanspråk besitter en sak för all framtid skulle riskera att bli av med den, om det framkommer att den är stulen. En evig vindikationsrätt till stulen egendom skulle innebära att sådan egendom för alltid skulle utgöra stöldgods och därmed aldrig kunna bli föremål för laglig omsättning, såvida inte den ursprungliga ägaren dessemellan återfår egendomen. En sådan ordning skulle inte bara stå i strid med handels- och omsättningsintressen utan även innebära att egendomen under obegränsad tid skulle kunna vara objekt för häleribrottslighet.

Utredningen föreslår regler som innebär att vindikationsrätten upphör i två olika situationer. För att inte gå miste om sin äganderätt till egendomen gentemot en godtroende förvärvare, måste ägaren enligt förslaget kräva tillbaka den inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Vidare föreslås en regel om hävd i godtrosförvärvslagen. Regeln innebär att ägarens vindikationsrätt upphör efter det att en godtroende förvärvare har innehaft egendomen i tio år i fortsatt god tro. Om det är flera innehavare efter varandra skall en senare förvärvare få tillgodoräkna

sig överlåtarens innehavstid. Dessa senare förvärv kan, till skillnad från det första förvärvet, som måste ha skett genom överlåtelse, även ha skett genom s.k. universalfång.

Den som har förlorat äganderätten till viss egendom på grund av att någon har blivit ägare till den genom hävd föreslås ha rätt att återfå egendomen mot lösen.

Den som har fått ersättning för egendomens värde av en tidigare förvärvare skall ha rätt att därefter lösa egendomen från den nuvarande innehavaren

Om den som har förvärvat egendom som omfattas av vindikationsregeln inte har egendomen kvar när han utsätts för ett vindikationsanspråk, har ägaren rätt att i stället erhålla ersättning för egendomens värde.

Utredningen föreslår att en ägare, som har fått ersättning för egendomens värde av en förvärvare som inte längre hade egendomen kvar, skall ha rätt att få tillbaka egendomen mot lösen, om den därefter påträffas hos en innehavare som har förvärvat den i god tro.

Hur lösenbeloppets storlek bör bestämmas

Enligt utredningens förslag kommer en ursprunglig ägare att ha rätt att få tillbaka egendom mot lösen i tre olika situationer, nämligen när en förvärvare har blivit ägare till egendomen på grund av ett giltigt godtrosförvärv, dvs. då vindikationsregeln inte är tillämplig, när en förvärvare har blivit ägare till egendomen genom hävd och när den ursprungliga ägaren har fått ersättning för egendomens värde av en förvärvare som inte hade egendomen kvar.

Utredningen föreslår att lösenbeloppet skall bestämmas enligt den s.k. värdeprincipen, som innebär att lösenbeloppet bestäms till egendomens värde i den allmänna handeln vid den tidpunkt då lösenrätten utövas.

Enligt gällande rätt bestäms lösenbeloppet enligt den s.k. vederlagsprincipen, som innebär att beloppet skall motsvara förvärvarens kostnader för förvärvet av egendomen och dess förbättring. Vederlagsprincipen anses ge en bättre garanti än värdeprincipen för att den ursprungliga ägaren verkligen har ekonomisk möjlighet att lösa till sig egendomen. Det är hänsynen till den ursprungliga ägaren som är det främsta bakomliggande skälet till den nuvarande vederlagsprincipen i godtrosförvärvslagen.

Om den av utredningen föreslagna vindikationsregeln införs beträffande tillgripen egendom kommer den ursprungliga ägaren att ha rätt att återfå sådan egendom utan att behöva betala lösen. I de fall denne behöver lösa till sig egendomen har han frånhänts den på ett sådant sätt att vindikationsregeln inte är tillämplig. I dessa fall har den ursprungliga ägaren anförtrott egendomen åt någon annan eller på annat sätt själv medverkat till att han frånhänts egendomen. I sådana situationer anser utredningen att avvägningen mellan den ursprungliga ägarens och den godtroende förvärvarens intressen bör utfalla till förmån för den godtroende förvärvaren. Det är då också rimligt att den som tvingas att lämna ifrån sig egendomen så långt det är möjligt hålls skadeslös.

Om den ursprungliga ägaren skall lösa egendomen från en förvärvare som har fått äganderätten till den genom hävd, kan lösenrätten aktualiseras när förvärvaren har innehaft egendomen under en mycket lång tid. Vederlagsprincipen är mindre lämplig när det har förflutit en lång tid från innehavarens förvärv. Denne kan t.ex. ha glömt hur mycket han betalat för egendomen och inte längre ha kvar någon dokumentation om köpet.

Även i de fall en ägare som har fått ersättning för egendomens värde påträffar egendomen hos en senare förvärvare och då vill lösa till sig den kan man utgå ifrån att en längre tid har hunnit förflyta sedan ägaren frånhändes egendomen. De skäl som har anförts mot vederlagsprincipen vid lösen efter hävd gäller därför även i denna situation.

Utredningen föreslår att den för lösenrätten gällande tidsfristen om tre månader från det att den ursprungliga ägaren fick eller måste antas ha fått kännedom om förvärvarens innehav, förlängs till sex månader. Härigenom uppnås överensstämmelse med den tid inom vilken en ägare måste framställa ett vindikationsanspråk gentemot den som har förvärvat egendomen.

Förslagets relevans för annan lagstiftning om godtrosvärv

Bestämmelser om godtrosvärv finns bl.a. i 25 kap. 7 § ärvdabalken, 11 § avtalslagen, 54 och 55 §§ lagen (1914:45) om kommission, 14 § lagen (1936:81) om skuldebrev, 3 kap. 6 § aktiebolagslagen (1975:1385), 6 kap. 3 och 4 §§ lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument och 2 kap. 10 § sjölagen (1994:1009).

Utredningen anser att ett införande av en vindikationsregel i godtrosvärvslagen inte motiverar några ändringar i de nämnda bestämmelserna.

Utredningen föreslår nya regler som underlättar för en målsägande att snabbare få tillbaka stöldgods m.m.

Utredningen föreslår att det i samband med övergången till vindikationsprincipen i fråga om stöldgods införs en regel i 27 kap. rättegångsbalken om beslag, enligt vilken åklagaren eller undersökningsledaren skall kunna besluta att ett beslagttaget föremål skall lämnas ut till en målsägande, om det är uppenbart att denne har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget gjorts. I samband med att beslaget görs skall den hos vilken beslaget sker underrättas om att det kan komma att fattas ett beslut om att egendomen skall lämnas ut till en målsägande. Om det sedan fattas ett beslut om utlämnande av föremålet, krävs enligt förslaget endast att en underrättelse om beslutet genast sänds till den hos vilken beslaget har skett. Beslutet skall kunna hänskjutas till rättens prövning av denne. För att den hos vilken beslaget har gjorts skall ha rimlig tid på sig att begära rättens prövning av beslutet skall beslaget inte hävas och egendomen lämnas ut till målsäganden förrän tre veckor har förflutit efter det att underrättelsen om beslutet har sänts. Under denna tid kan denne alltså begära rättens prövning av beslutet.

De nya reglerna i praktisk tillämpning

Avslutningsvis behandlar utredningen i ett särskilt avsnitt några problemställningar som kan uppstå vid en praktisk tillämpning av godtrosvärvslagen i dess lydelse enligt förslaget.

Först diskuteras lagens tillämpning i rättegång samt vissa åberops- och bevisfrågor som därvid kan uppkomma.

Vidare påpekas att, eftersom förslaget innebär att möjligheten att genom godtrosvärv förvärva äganderätt till stöldgods i princip upphör, området för häleri utvidgas i viss utsträckning.

Det påpekas också att den som olovligen rubbar annans besittning för att själv ta sig rätt gör sig skyldig till självtäkt och att den som har bättre rätt än innehavaren till en sak inte får verkställa besittningsövergången på egen hand, samt att den föreslagna vindikationsregeln inte innebär någon förändring i detta hänseende.

I avsnittet behandlas också besittningsförhållandenas betydelse för möjligheterna att göra godtrosvärv enligt förslaget. Det framhålls att bedömningen av den gärning genom vilken ägaren har frånhänts egendomen kan få betydelse för dennes möjligheter att få tillbaka den.

Under en annan rubrik i detta avsnitt jämförs tillämpningsområdet för de föreslagna reglerna om beslag i rättegångsbalken och den

föreslagna vindikationsregelns tillämpningsområde, varvid det konstateras att det förhållandet att reglernas tillämpningsområden inte helt sammanfaller inte förväntas innebära några påtagliga olägenheter i praktiken.

Vidare diskuteras situationer när egendom som en ägare kräver att få vindicera har ökat eller minskat i värde under den godtroende förvärvarens innehavstid, när egendomen inte finns i behåll, har ersatts av annan egendom eller förändrats på ett avgörande sätt. Även rätten till egendomens avkastning diskuteras.

Den föreslagna vindikationsregelns betydelse för panträtt i lösöre behandlas, liksom möjligheten att göra godtrosförvärv av retentionsrätt.

Det framhålls att det enligt uppgift inte kommer att finnas möjligheter att teckna försäkringar som ger ersättning till den som tvingas att lämna ifrån sig egendom på grund av ett vindikationsanspråk samt att skattelagstiftningen inte ger någon rätt för den som tvingas att lämna ifrån sig egendomen att återfå vad han eventuellt erlagt i förmögenhetsskatt eller rätt till annan kompensation.

Summary

When a person acquires property from another who is not entitled to dispose of the property and the acquirer does not realise or ought not to have realised that the other person does not have a right of disposal, one usually says that the acquisition was made in good faith.

The conflict between the original owner's claim and that of the person acquiring the property in good faith may be resolved by applying one of two principles, namely the principle of extinction or the principle of vindication.

The current Good Faith Acquisition of Chattels Act (1986:796) is based on the principle of extinction, which means that the person acquiring in good faith becomes the owner of the property and that the former owner's title lapses immediately upon the good faith acquisition. However, the former owner is entitled to reacquire the property by redemption.

The principle of vindication means that the original owner's rights survive and that he without paying for redemption can get the property back from the person who acquired them in good faith.

The Commission has been directed to propose rules whereby the original owner should be entitled to get property back that has been stolen from him without paying a redemption price, which consequently means that the principle of vindication should be applied in these cases. In conjunction with this, the Commission has had to adopt a position as regards which cases of other unlawful handling should result in the original owner's rights surviving.

The formulation of a rule concerning vindication

According to the terms of reference of the Commission, the basis for the assignment is that the principle of extinction should also apply in the future when the property has not been deprived from the original owner by an offence and that special rules should apply for stolen goods and property comparable therewith. The Commission has deliberated on whether a rule on vindication should be formulated so

that it comprises property that has originally been deprived from the owner by some kind of offence. However, the Commission considers that a rule on vindication that is linked to an offence should be limited to apply primarily to property that has been deprived from the owner by offences involving unlawful dispossession of property. As there are certain obvious disadvantages with linking the rule on vindication to preceding criminal conduct, the Commission ultimately decided not to link the rule on vindication to a number of specified offences, which is common in many countries. Such a rule would have the consequence that a consideration by a court would be necessary to determine criminal law aspects in civil law proceedings. An advantage with the rule that is not linked to particular offences is that it thereby, in the view of the Commission, emphasised that the civil law issues concerning acquisition in good faith should not be intermingled with criminal law assessments.

The Commission proposes a rule on vindication that comprises property that has been deprived from the owner by dispossession, i.e. an unlawful taking and by some kind of qualified force, i.e. irresistible compulsion involving imminent danger, known as violent coercion. The rule, which has been designed as an exception to that applicable concerning acquisition in good faith in accordance with the currently applicable Section 2 of the Good Faith Acquisition of Chattels Act, is linked to the common objective element of dispossession for the offences of theft, robbery, taking a means of transport and arbitrary dispossession, i.e. to the concept "unlawful taking". Unlawful taking means an unlawful assumption of possession, which involves a requirement to take possession without the consent of the owner. Thus, if the owner has been deprived of the property by an unlawful taking of possession, a person who thereafter acquires the property cannot obtain title to the property, even if he or she is in good faith in connection with his acquisition.

Thus, the rule on vindication does not apply to property that the owner has originally consented to release, even if the consent was in civil law invalid as a result of deceit, coercion, or usury on the part of the other party. The only exception to this applies, as already indicated, when the "consent" was given as a result of violent coercion.

The application of the rule on vindication in the ordinary course of trade

The Commission has decided not to propose any exceptions to the rule on vindication for those cases where the goods were purchased in the ordinary course of trade. In this respect the proposal corresponds with the legislation in several countries, including Denmark, Norway and Finland.

Regard to the consumer may appear to speak for there being some kind of exceptional rule for goods that are purchased in the ordinary course of trade. However, a problem with formulating such an exception is that it would then be necessary to define the concept of "ordinary course of trade". Furthermore, such an exception might negatively affect the pre-conditions for competition between various sales methods.

Possible rules of exception for the ordinary course of trade only have practical importance to the extent that consumers do in fact purchase stolen goods in good faith in the ordinary course of trade. Another pre-condition is that it is discovered in the particular case that stolen goods are involved. If this is not discovered, any exception would only be of theoretical interest. It has been found that it is very rarely discovered that stolen articles are sold in the ordinary course of trade and that, when this does occur, it would normally probably be difficult to trace and identify the stolen property if was sold to private consumers.

Furthermore, it can also be questioned whether there is any need for an exception for consumers in order to ensure that they are held harmless as regards questions of purchase in the ordinary course of trade. If goods that are purchased transpire to be stolen, there is a so-called defect in title. As will be indicated in the following, the Commission proposes that mandatory provisions are included in the Consumer Sales Act (1990:932) concerning the liability of the seller for defects in title, something which speaks against the need of a rule of exception for the ordinary course of trade.

Sales law rules

Section 41 of the Sales Act (1990:931) prescribes that if someone other than the seller has title or is the pledgee or has other similar rights regarding goods that are sold, and the sale has not taken place with the reservation for this right, the goods are subject to a defect in title. The Consumer Sales Act does not contain any corresponding provision to

Section 41 of the Sales Act. When the Act was passed, such defects were considered to have very limited importance in the case of consumer sales, primarily because the rules concerning acquisition in good faith were considered to involve a strong protection for the consumer. However, if the proposed rule of vindication is introduced and consumers consequently lose the possibility of making acquisitions in good faith of stolen property, a need will arise for an express rule also in the Consumer Sales Act concerning the liability of the seller for defects in title.

The Commission proposes that a mandatory provision be introduced into the Consumer Sales Act to provide the consumer with the right to the return of what he or she paid for the goods in the event that a third party claims title to the property purchased, i.e. a rule giving the consumer a right to revoke the sales contract. It is also proposed that the rules concerning rectification and re-supply be applicable in such cases. Subject to the pre-condition that the consumer was in good faith concerning the right of the seller to dispose of the goods, he should also be entitled to damages for the so-called positive contract interest, e.g. lost profits, which means that the consumer is put into the same financial position that he would have been had the sale not been completed. The liability of the seller to pay damages will, according to the proposal, be strict. However, the seller shall be entitled to avoid, by contract terms, liability for losses to business operations. It is proposed that the proposed rules for the Consumer Sales Act relating to the seller's liability for defects in title should, as with the rule under the Sales Act, also apply to situations when a third party is a pledgee or has other similar rights to the property sold. In such cases, it may be appropriate for the purchaser to request a reduction of the price.

According to Section 46 of the Consumer Sales Act, the consumer is also entitled to direct claims as a result of defects in goods against a business operator at an earlier stage of the distribution chain who has transferred the goods for onward sale, providing the person who sold the goods to the consumer is insolvent or has discontinued his or her business operation or cannot be traced. A corresponding rule is included in Section 56a of the Commission Agents Act (1914:45). The intention is that these rules should also apply as regards defects in title.

Cessation of right of vindication

There are no rules in Swedish law concerning time limitations on title to chattels. If the legislation no longer recognises acquisition by good faith of the title to chattels in some cases and a rule is not introduced

whereby the original owner's rights lapse after a set period, that person will consequently be able to retain his or her title to the property for ever. The legislation in all the countries investigated by the Commission have rules involving a limitation of time concerning the exercise of a right of vindication.

The Commission considers that it is not reasonable that a person who has a claim of title and who possesses an item of property would forever be in jeopardy of losing it if it should transpire that it is stolen. An eternal right of vindication regarding stolen property would mean that such property would forever be classified as stolen property and thereby never be capable of effective lawful transfer, unless the original owner resumed possession of the property in the meantime. Such a system would not only be in conflict with the interests of trade and business but also mean that the property be the object of receiving offences for an unlimited period.

The Commission proposes rules whereby the right of vindication ceases in two different situations. In order not to lose title to the property in relation to the person who acquired it in good faith, the owner must, according to the proposal, demand its return within six months after when he or she learnt or must be assumed to have learnt about the other person's possession of it. Furthermore, a rule is proposed concerning acquisition of title by prescription in the Good Faith Acquisitions of Chattels Act. This would mean that the owner's rights of vindication would lapse after the person acquiring in good faith has possessed the property for ten years in continuous good faith. If there are several consecutive holders, a later owner may be credited with the periods of possession of the preceding transferor. The later acquisition may, in contrast to the first acquisition, which must have taken place by transfer, also have taken place by a so-called universal acquisition.

It is proposed that a person who has lost title to a particular item of property as a result of someone becoming the owner to it by prescription should be entitled to a return of the property on payment of a redemption price.

A person who has received compensation for the value of the property from a previous person who acquired it shall be entitled to thereafter redeem the property from the current holder

If the person who has acquired the property that is subject to the rule on vindication does not still have the property when he is exposed to a claim for vindication, the owner is instead entitled to obtain compensation for the value of the property.

The Commission proposes that an owner, who has received compensation for the value of the property from a person who acquired it but who no longer held the property, shall be entitled to obtain the property on payment of the redemption price if it is subsequently traced to a holder who has acquired it in good faith.

Determination of the amount of the redemption price

According to the proposal of the Commission, an original owner shall be entitled to get property back on payment of a redemption price in three different situations, namely when a person who acquired the property became the owner of the property as a result of a valid acquisition in good faith, i.e. when the rule on vindication is not applicable, when a person who acquired it became the owner of the property by prescription and when the original owner has received compensation for the value of the property by a person who acquired it and who did not still have the property.

The Commission proposes that the amount of the redemption price shall be determined in accordance with the so-called value principle, which means that the redemption price is determined to be the value of the property in the ordinary course of trade at the point in time when the right of redemption claim is exercised.

According to applicable law, the redemption price is determined in accordance with the so-called principle of reimbursement, which means that the amount of the price shall correspond with the expenses incurred by the person who acquired for the acquisition of the property and its improvement. The principle of reimbursement is considered to provide a better guarantee than the principle of value because it ensures that the original owner really has a financial opportunity to redeem the property. The primary underlying reason for the current principle of reimbursement contained in the Good Faith Acquisition of Chattels Act is respect for the original owner.

If the proposed vindication rule proposed by the Commission is introduced concerning dispossessed property, the original owner will

be entitled to reacquire such property without needing to pay a redemption price. In those cases where he needs to redeem the property, he will have been deprived of it in such a manner that the vindication principle is not applicable. In these cases the original owner has entrusted the property to some other person or in some other way participated in being deprived of the property. In such situations the Commission considers that the balance to be drawn between the interests of the original owner and the person acquiring in good faith should be in favour of the person who acquired in good faith. It is then also reasonable that a person who has been forced to hand over the property is, as far as possible, held harmless.

If the original owner shall redeem the property from a person who acquired title to it by prescription, a right of redemption may be raised when the person acquiring has possessed the property for a very long period. The principle of reimbursement is less appropriate when a long time has elapsed since the person possessing the property acquired it. He or she may, for example, have forgotten how much he or she paid for the property and no longer have any documentation concerning the purchase.

Even in those cases where an owner who has obtained compensation for the value of the property finds the property with a person who acquired it later and then wishes to redeem it, one can assume that a long time will have elapsed since the owner was deprived of the property. The reasons that have been stated against the principle of reimbursement in connection with redemption or prescription therefore also apply in this situation.

The Commission proposes that the applicable time limit for the right of redemption of three months, counted from when the original owner learnt or must be assumed to have learnt about the possession of the person who acquired it, should be extended to six months. In this way, concurrence is reached between the period within which an owner must present a claim for vindication in relation to a person who has acquired the property.

The relevance of the proposal for other legislation concerning good faith acquisitions

Provisions concerning good faith acquisitions are contained in, among other things, Chapter 25, Section 7 of the Inheritance Code, Section 11 of the Contracts Act, Sections 54 and 55 of the Commission Agents Act (1914:45), Section 14 of the Promissory Notes Act (1936:81), Chapter 3, Section 6 of the Companies Act (1975:1385), Chapter 6,

Sections 3 and 4 of the Financial Instruments Keeping of Records Act and Chapter 2, Section 10 of the Maritime Code (1994:1009).

The Commission considers that the introduction of a rule of vindication in the Good Faith Acquisition of Chattels Act does not call for any changes to the above mentioned provisions.

The Commission proposes new rules to make it easier for an aggrieved party to have stolen goods returned more quickly

The Commission proposes that, in conjunction with the transfer to the principle of vindication as regards stolen goods, a rule is introduced into Chapter 27 of the Code of Judicial Procedure concerning seizure, according to which the prosecutor or criminal investigation leader should be able to decide that a seized object should be returned to an aggrieved party, provided it is manifestly clear that this party has a better right to the object than the person from whom the property was seized. In conjunction with a seizure being implemented, the person from whom the seizure is made should be notified that a decision may be made that the property should be handed over to an aggrieved party. According to the proposal, if such a decision is subsequently made concerning the release of the object, it is only required that immediate notification of the decision is given to the person from whom the item was seized. That person may require the decision to be referred to the court. In order that the person from whom the seizure has been made should have a reasonable time to request that the decision is considered by the court, the seizure should not be revoked and the property handed over to the aggrieved party before three weeks have elapsed following the notification of the decision being despatched. During this period, the person can thus request the court to consider the decision.

Practical application of the new rules

Finally, the Commission deals in a separate section with some problematical situations that may arise in connection with the practical application of the Good Faith Acquisition of Chattels Act, as worded according to the proposal.

First, the application of the Act in trials is discussed together with certain rules concerning adducing and presenting evidence that may arise in that connection.

It is also pointed out that, as the proposal basically involves the possibility of acquiring title to stolen goods by good faith acquisition

coming to an end, the scope of the offence of receiving stolen goods is to some degree extended.

It is also pointed out that a person who unlawfully disturbs the possession of another in order to himself or herself exercise rights commits the offence of arbitrary self help and that a person who has a better right than the holder to an item of property may not enforce the transfer of possession himself or herself, and that the proposed rule on vindication does not involve any changes in this connection.

In this section there is a discussion of the issue of the relevance of the circumstances surrounding possession for the opportunity to make an acquisition in good faith in accordance with the proposal. It is claimed that an assessment of the Act by which the owner has been deprived of the property may be significant as regards his or her possibility to get the property returned.

Under another heading in this section, the scope of application of the proposed rules concerning seizure in the Code of Judicial Procedure and the proposed rule on vindication are compared. In this connection it is concluded that the slight difference in the scope of application of the respective rules is not expected to cause any manifest inconvenience in practice.

Furthermore, there is a discussion of: situations involving property in respect of which an owner claims a right of vindication having increased or reduced in value during the time it has been in the possession of a person who acquired it in good faith; when the property is not complete; and when it has been substituted by other property or altered in a fundamental way. The right to the yield of the property is also discussed.

The importance of the proposed rule on vindication for pledgees' rights in chattels are dealt with, as is the opportunity to make an acquisition in good faith through a right of retention.

It is claimed, according to information received, that it will not be possible to take out insurance that provides indemnity to those who are compelled to surrender property as a result of a vindication claim, and also that the tax legislation does not give a person who is forced to surrender property any right to a repayment of what he or she may have paid in wealth tax on the property or rights to other compensation.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre

dels att rubriken närmast före 2 § samt 2–6 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 3 a §, samt närmast före 3 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förutsättningar för godtrosförvärv

Godtrosförvärv av äganderätt

Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro.

2 §

Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro (*godtrosförvärv*).

En förvärvare skall anses ha varit i god tro, endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och

omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

3 §¹

En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

Vad som sägs om godtrosvärv i 2 § första stycket gäller inte, om ägaren hade frånhänts egendomen genom att någon olovligen tagit den eller tilltvingat sig den genom våld på person eller genom hot som innebar eller för den hotade framstod som trängande fara. För att inte gå miste om sin äganderätt till sådan egendom gentemot en innehavare som har förvärvat den i god tro, måste ägaren dock kräva tillbaka egendomen inom sex månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om innehavet.

Hävd

3 a §

Den som har innehaft lösöre i tio år efter att ha förvärvat egendomen genom överlåtelse från någon som varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett får, utan hinder av vad som sägs i 3 §, äganderätt till egendomen genom hävd, om han varken vid förvärvet eller under innehavet borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att

¹ Senaste lydelse 1998:1574.

förfoga över egendomen.

Om egendomen efter en sådan överlåtelse som sägs i första stycket överlåts på nytt eller förvärfvas av någon annan genom arv, testamente eller annat liknande fång innan den första förvärvaren har innehaft egendomen i tio år, får den senare förvärvaren äganderätt till egendomen genom hävd när förvärvarnas sammanlagda innehavstid uppgått till tio år, om ingen av dem, vare sig vid sitt förvärv eller under sitt innehav, borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.

Lösen

4 §

Den som på grund av någon annans godtrosförvärv har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom *tre* månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att *kräva* tillbaka egendomen förlorad.

Den som på grund av någon annans godtrosförvärv *eller hävd* har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen. *Detsamma gäller den som har tagit emot ersättning för egendomens värde av en förvärvare som innehaft egendomen utan att ha gjort ett godtrosförvärv och som vid tidpunkten för återkravet inte längre hade egendomen kvar.*

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom *sex* månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att *få* tillbaka egendomen förlorad.

Lösen skall motsvara ägarens kostnader för förvärv av egendomen och dess förbättring. Har ägaren förvärvat egendomen genom gåva, arv, testamente eller bodelning skall även kostnad som ägarens fångesman haft för förvärv av egendomen och dess förbättring inräknas i lösenbeloppet. Detta gäller dock bara under förutsättning att fångesmannen skulle ha haft rätt till lösen om återkrav hade framställts mot honom.

Vid bestämmandet av lösen tas hänsyn till förändringar i penningvärdet. Lösen skall motsvara högst egendomens värde i den allmänna handeln.

Lösenbeloppet skall betalas till egendomens ägare. Har någon till säkerhet för en fordran en rätt till egendomen som är skyddad mot ägarens borgenärer, skall dock så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna fordran. Har någon i annat fall en rätt till egendomen som är skyddad mot ägarens borgenärer, skall så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna rätt.

---

1. Denna lag träder i kraft ...

2. I fråga om förvärv som har gjorts före ikraftträdandet gäller lagen i sin äldre lydelse.

5 §

Lösen skall motsvara egendomens värde i den allmänna handeln.

6 §

Lösenbeloppet skall betalas till den förvärvare som innehar egendomen. Har någon till säkerhet för en fordran en rätt till egendomen som är skyddad mot förvärvarens borgenärer, skall dock så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna fordran. Har någon i annat fall en rätt till egendomen som är skyddad mot förvärvarens borgenärer, skall så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna rätt.

2 Förslag till lag om ändring i konsumentköplagen (1990:932)

Härigenom föreskrivs i fråga om konsumentköplagen (1990:932)

dels att 22 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 21 a och 22 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 a §

Varan är behäftad med ett rättsligt fel, om tredje man har äganderätt till varan eller har panträtt eller annan liknande rätt i den och det inte följer av avtalet att köparen skall överta varan med den begränsning som tredje mans rätt medför.

22 §

Är varan felaktig, får köparen enligt 23–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

Är varan felaktig enligt 16–21 §§, får köparen enligt 23–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen enligt 25 §.

22 a §

Är varan behäftad med ett rättsligt fel, får köparen enligt 23 § första och andra styckena samt enligt 24–29 §§ kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller ersättning för att avhjälpa felet eller häva köpet. Dessutom får han kräva skadestånd enligt 30–32 §§. Han får även hålla inne betalningen

enligt 25 §.

Köparen har, utan hinder av vad som anges i 30 § första och andra styckena, rätt till ersättning enligt 32 § för den skada han lider genom ett rättsligt fel som fanns vid köpet, om han varken kände till eller borde ha känt till felet.

Påföljder av rättsligt fel får även göras gällande, om tredje man påstår att han har en sådan rätt som avses i 21 a § och det finns sannolika skäl för påståendet.

-
1. Denna lag träder i kraft ...
  2. I fråga om avtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller lagen i sin äldre lydelse.

3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 27 kap. 6, 8 och 11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 27 kap. 4 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

4 a §

Om en målsägande har framställt anspråk på det beslagtagna föremålet, och det är uppenbart att denne har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget har gjorts, får åklagaren eller undersökningsledaren innan åtal har väckts besluta att det skall lämnas ut till målsäganden.

En underrättelse om beslutet skall genast sändas till den hos vilken beslaget har gjorts.

Har beslag verkställts utan rättens förordnande, äge den som drabbats av beslaget begära rättens prövning därav. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart *ske kan*, och, om synnerligt hinder *ej möter*, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 5 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om *ej* rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

6 §

Har *ett* beslag verkställts utan rättens förordnande, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslaget. När en sådan begäran har kommit in, skall rätten så snart som möjligt och, om det inte finns något synnerligt hinder mot detta, senast inom fyra dagar därefter hålla en sådan förhandling som avses i 5 §. Om huvudförhandling sätts ut att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes, och rätten inte anser att det behöver hållas

en särskild förhandling, får begäran dock prövas vid huvudförhandlingen.

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till en målsägande, får den hos vilken beslaget har gjorts begära rättens prövning av beslutet. För denna prövning gäller vad som i övrigt stadgas i första stycket. Den som har framställt anspråk på föremålet skall underrättas om förhandlingen.

8 §

Om det inte inom den tid som avses i 7 § har väckts åtal eller kommit in någon begäran till rätten om förlängning av tiden eller om det annars inte längre finns skäl för beslag, skall beslaget omedelbart hävas.

Har beslut fattats enligt 4 a § om att ett beslagtaget föremål skall lämnas ut till en målsägande, får beslaget hävas av annan än rätten först tre veckor efter det att en underrättelse om beslutet enligt 4 a § andra stycket har sänts till den hos vilken beslaget har gjorts. Om den hos vilken beslaget har gjorts medger det, får beslaget dock hävas omedelbart.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på får dock hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på utan att det har fattats beslut enligt 4 a § får hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Den som beslaget

underrättas.

Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget *inte* har meddelats eller fastställts av rätten, av *undersökningsledaren* eller *åklagaren*.

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall *andra* stycket inte tillämpas.

Om den från vilken *beslag sker*, inte är närvarande vid beslaget, skall han utan dröjsmål underrättas om *det* och om vad som har skett med det beslagtagna. Om en försändelse hos ett befodringsföretag har tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne.

har gjorts hos behöver inte underrättas *i detta fall*.

Ett beslag hävs av rätten, om beslaget har meddelats eller fastställts av rätten *eller om rätten bifaller en begäran enligt 4 a §*. I annat fall hävs beslaget av *åklagaren* eller *undersökningsledaren*.

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall *tredje* stycket inte tillämpas.

11 §¹

Den från vilken ett beslag görs skall underrättas om att ett beslut enligt 4 a § kan komma att fattas om att föremålet skall lämnas ut till en målsägande.

Om den från vilken *beslaget görs*, inte är närvarande vid beslaget, skall han utan dröjsmål underrättas *även om beslaget* och om vad som har skett med det beslagtagna. Om en försändelse hos ett befodringsföretag har tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne.

Denna lag träder i kraft ...

¹ Senaste lydelse 1993:602.

Utredningens direktiv m.m.

Direktiven till utredningen (dir. 1998:95) är intagna som bilaga 1. Här redovisas endast vissa utdrag ur innehållet.

I direktiven anges att utredaren skall föreslå regler som innebär att den ursprungliga ägaren alltid har rätt att utan lösen få tillbaka egendom som har stulits från honom. Utredaren skall ta ställning till vilka fall av olovlig hantering som alltid skall leda till att den ursprungliga ägarens rätt består. Vid utformningen av förslagen skall utredaren utifrån bl.a. konsumentintressen ta ställning till om de nya bestämmelserna skall omfatta alla former av handel eller om viss handel skall undantas. Utredaren skall dessutom ta ställning till om den ursprungliga ägarens rätt skall vara evig eller om det behövs preskriptionsregler av något slag.

Direktiven framhåller att principen att man kan göra godtrosvärv av stöldgods är svår att förankra i det allmänna rättsmedvetandet och att det inte går att komma ifrån att lagstiftningen i detta hänseende förmedlar ett budskap som är olyckligt från kriminalpolitiska utgångspunkter. En klar och enkel regel som säger att den som blivit bestulen på sin egendom alltid har rätt att få tillbaka den skulle ge en tydlig signal att handel med stöldgods inte tolereras och att man aldrig kan räkna med att få behålla det man köpt, om det visar sig att det är stulet.

I direktiven anförs vidare att utgångspunkten är att den s.k. extinktionsprincipen, som innebär att den godtroende förvärvaren blir ägare till egendomen och att den tidigare ägarens äganderätt upphör i och med godtrosvärvet, skall tillämpas även i fortsättningen i sådana fall när den rätte ägaren inte blivit av med egendomen genom brott men att särregler alltså skall gälla för stöldgods och egendom som bör jämföras med stöldgods.

Enligt direktiven skall utredaren utgå från den redovisning av svenska och utländska förhållanden och de överväganden som finns i betänkandet Godtrosvärv av stöldgods? (SOU 1995:52). Det framhålls emellertid att det behövs en fördjupad analys av främst de rättsliga frågor som aktualiseras vid en partiell övergång till den s.k. vindikationsprincipen, som innebär att den ursprungliga ägarens rätt

består och att han kan få egendomen tillbaka från den godtroende förvärvaren.

Såsom kommer att framgå av detta betänkande bygger innehållet i vissa delar på det ovan angivna betänkandet. Detta gäller bl.a. avsnitt 4 om utländsk rätt, som har utgått från den redogörelse för regleringen av godtrosförvärv i några andra länder, som återfinns i betänkandet (SOU 1995:52 s. 85–101). Utredningen har uppdaterat denna redogörelse genom att tillställa de nordiska ländernas justitieministerier redogörelserna för respektive land och efterhört om innehållet är korrekt och alltjämt gäller. I vissa fall har kompletterande frågor ställts, bl.a. om landet i fråga har regler om hävd beträffande lös egendom.

Uppgifter om länder utanför Norden har inhämtats på samma sätt med hjälp av respektive lands ambassad.

Utredningen har sammanträtt med sakkunniga och experter en gång per månad under hela utredningstiden. Sammanlagt har hållits 12 sammanträden, varav ett internatsammanträde som pågick i tre dagar.

1 Exstinktionsprincipen och vindikationsprincipen

När en person förvärvar egendom från någon som saknar rätt att förfoga över egendomen och förvärvaren inte inser eller bör inse att den andre saknar förfoganderätt, brukar man säga att förvärvet görs i god tro.

Konflikten mellan den ursprungliga ägarens och den godtroende förvärvarens anspråk på egendomen kan lösas genom en tillämpning av endera av två principer, nämligen exstinktionsprincipen eller vindikationsprincipen.

I svensk rätt tillämpas sedan lång tid tillbaka exstinktionsprincipen. Den innebär att den godtroende förvärvaren blir ägare till egendomen och att den tidigare ägarens äganderätt upphör i och med godtroförvärvet.

Vindikationsprincipen innebär att den ursprungliga ägarens rätt består och att han utan lösen kan få egendomen tillbaka från den godtroende förvärvaren. Denna princip tillämpas – helt eller delvis – i många andra länder.

Vissa länder tillämpar särskilda bestämmelser om vindikation då det är fråga om stöldgods o.d., medan andra regler gäller för övriga förvärv i god tro. I direktiven till denna utredning anges att utredningen skall föreslå regler som innebär att den ursprungliga ägaren alltid har rätt att utan lösen få tillbaka egendom som har stulits från honom, vilket innebär att vindikationsprincipen skall tillämpas i dessa fall.

2 Kort historik

De svenska reglerna om godtrosförvärv har varit föremål för flera utredningar. I betänkandena Godtrosförvärv av lösöre (SOU 1965:14) och Förvärv i god tro (SOU 1984:16) finns utförliga redogörelser för den historiska utvecklingen av reglerna. Det senaste betänkandet Godtrosförvärv av stöldgods? (SOU 1995:52) innehåller i ett inledande avsnitt en kortfattad redovisning av bestämmelsernas uppkomst. I det följande återges bl.a. innehållet i detta avsnitt (se SOU 1995:52 s. 31 och 32).

Reglerna om godtrosförvärv av lösöre utvecklades med utgångspunkt från två numera upphävda bestämmelser i 1734 års lag, nämligen 11 kap. 4 § och 12 kap. 4 § handelsbalken. I dessa paragrafer stadgades att om en låntagare respektive en depositarie utan samtycke sålde, pantsatte eller gav bort ett föremål, ägaren hade rätt att lösa tillbaka godset. Förelåg svek hos förvärvaren, hade ägaren enligt bestämmelserna rätt att få tillbaka godset utan lösen. Motsatsvis utlästes principen att den som i god tro hade mottagit egendomen inte var skyldig att lämna den ifrån sig utan lösen.

I praxis fick bestämmelserna en vidsträckt analogisk tillämpning även i de fall då egendomen hade anförtrotts någon på annat sätt än genom lån eller deposition, t.ex. genom pantsättning, för reparation eller enligt hyresavtal.

I fråga om stöldgods gällde däremot att ägaren hade rätt att utan lösen återta sådan egendom även från en godtroende tredjeman. I 49 kap. 2 § missgärningabalken gavs regler beträffande processen mot en misstänkt tjuv. Dessa regler byggde på principen att den misstänkte skulle ”göra sig urtjuva” genom att leda sitt förvärv till en fångesman eller styrka sitt köp med vittnen. Om den misstänkte fullgjorde denna skyldighet var han ”saklös”, dvs. fri från straffrättsligt ansvar. Inom rättsvetenskapen kom emellertid uttrycket ”saklös” att misstolkas till att innebära att den misstänkte även fick behålla det omtvistade tjuvgodset så snart han kunde styrka sitt förvärv med vittnen, något som inte hade varit lagstiftarens avsikt. Denna missuppfattning lade sedan grunden till den osäkerhet hos domstolarna som kom att präglade rättspraxis beträffande möjligheten till godtrosförvärv av stulet gods

(se SOU 1984:16 s. 56 f. och Erik Anners, Från lagtolkning till lagstiftning, Högsta domstolen och godtrosförvärvaren, s. 24 f.).

Rättsläget beträffande stulen egendom kom att vara oklart ända till dess att Högsta domstolen i mitten av 1800-talet slog fast i två snarlika rättsfall angående stulna hästar att den ursprungliga ägaren var skyldig att betala lösen för att få tillbaka sin häst från en förvärvare i god tro. Dessa rättsfall kom att ligga till grund för den rättspraxis som sedan utvecklades och som innebar att det var möjligt att göra godtrosförvärv även av stulen egendom.

Under 1960-talet pågick ett samarbete mellan de nordiska länderna i syfte att få till stånd en gemensam lagstiftning om godtrosförvärv.

I Sverige lades det ovan nämnda betänkandet Godtrosförvärv av lösöre fram i januari 1965. Den föreslagna lagstiftningen byggde på exstinktionsprincipen, men innehöll en regel som i fråga om stöldgods ålade en förvärvare att vidta särskilt noggranna undersökningar beträffande överlåtarens åtkomst för att ett godtrosförvärv skulle komma till stånd. Regeln tog sikte på egendom som hade frånhänts den ursprungliga ägaren genom stöld eller rån. Om förvärvet skedde på offentlig auktion, från en yrkesmässig försäljare med fast affärsställe eller under därmed likartade förhållanden, skulle den skärpta undersökningsplikten föreligga endast när det fanns särskild anledning till misstanke.

Särregeln angående stulen egendom motiverades främst av intresset av att uppnå nordisk rättslikhet. I de övriga länderna var det inte möjligt att göra godtrosförvärv av stöldgods. Det nordiska samarbetet ledde inte till någon lagstiftning, främst på grund av att man inte kunde enas om vad som skulle gälla i fråga om möjligheten att göra godtrosförvärv av stulen egendom.

År 1980 tillsattes Utredningen om godtrosförvärv av stöldgods m.m., som i sitt betänkande Förvärv i god tro lade fram ett förslag till lag om godtrosförvärv av lösöre. Förslaget innebar huvudsakligen en kodifiering av den praxis som hade utvecklats. Några särskilda regler i fråga om stöldgods föreslogs inte.

Lagförslaget kom att resultera i den nu gällande lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre.

År 1993 tillsattes en utredning för att se över godtrosförvärvslagen. Huvuduppgiften för utredningen var att utvärdera tillämpningen av lagen och utreda om reglerna borde ändras i syfte att motverka handeln med stöldgods. En central fråga var att överväga fördelar och nackdelar med en lagstiftning som i fråga om stöldgods baserades på vindikationsprincipen i stället för exstinktionsprincipen.

Efter att ha övervägt hur en regel om vindikation av stöldgods skulle kunna utformas uttalade utredningen att en sådan regel inte kunde antas

motverka handeln med stöldgods i större utsträckning än rådande bestämmelser. Med hänvisning härtill och till att en särreglering avseende stöldgods skulle kunna ge upphov till besvärliga gränsdragningsproblem och föranleda omotiverade skillnader i fråga om fall som utåt sett ter sig likartade, stannade utredningen för att inte föreslå någon sådan särreglering.

Utredningen kom alltså fram till att godtrosförvärvslagen borde bibehållas oförändrad beträffande möjligheten att göra godtrosförvärv av stöldgods, men föreslog i förtydligande syfte en allmän skärpning av kriterierna för god tro. Enligt den då gällande lydelsen av 3 § krävdes för god tro att omständigheterna vid förvärvet var sådana att förvärvaren inte borde ha insett överlåtarens bristande behörighet. Utredningen föreslog att det skulle krävas att han inte ens borde ha misstänkt överlåtarens bristande behörighet.

Den 1 januari 1999 ändrades 3 § i godtrosförvärvslagen i enlighet med utredningens förslag. I nästa avsnitt om nu gällande rätt redogörs närmare för tankegångarna bakom lagändringen.

Förutom frågorna om ändring i godtrosförvärvslagen tog utredningen upp vissa andra frågor av betydelse för målsägandens möjligheter att få tillbaka stulet gods. Utredningen påpekade bl.a. att en målsägande hade svårt att tillvarata sin rätt till egendom som stulits från honom och tagits i beslag hos en misstänkt tjuv eller hälare, om han inte i förväg underrättades om att beslaget kunde komma att hävas. Utredningen föreslog att det borde övervägas närmare om målsäganden, före återlämnande av den beslagtagna egendomen till den som tidigare misstänkts för brott, kunde få en tidsfrist som skulle göra det möjligt för honom att vidta åtgärder för att säkra sin rätt.

En lagändring med ett sådant innehåll genomfördes samtidigt som den ovan redovisade ändringen i godtrosförvärvslagen. Även detta kommer att redogöras närmare för i nästkommande avsnitt.

3 Gällande rätt

Detta avsnitt inleds med en redovisning av godtrosvärvslagen. Redovisningen bygger huvudsakligen på avsnitt 3 i SOU 1995:52 (se s. 33–40). Därefter följer en kortfattad redogörelse för regler om godtrosvärv i annan lagstiftning. I avsnittet finns dessutom en beskrivning av vad som gäller vid tvesala, dvs. fall där en och samma egendom överläts två gånger. Härutöver redogörs för gällande regler om häleri och häleriförseelse, beslag samt vissa sekretessbestämmelser, vilka kan ha betydelse för frågor i samband med godtrosvärv.

3.1 Lagen om godtrosvärv av lösöre

Inledande bestämmelser

1 § *Denna lag gäller förvärv i god tro av rätt till lösöre.*

Lagen gäller inte sådana godtrosvärv av lösöre beträffande vilka särskilda föreskrifter finns i annan lag.

Godtrosvärvslagen gäller förvärv i god tro av rätt till lösöre (1 § första stycket). Med rätt till lösöre avses i första hand äganderätt.

Att lagen gäller lösöre innebär att den inte kan tillämpas vid förvärv av fast egendom. Den gäller inte heller vid förvärv av byggnad på annans grund eller annan lös egendom än lösöre. Lagen gäller alltså inte vid förvärv av t.ex. pengar, fordringar, skuldebrev eller andra värdepapper. Pengar och värdepapper kan dock ibland utgöra samlarobjekt och i denna egenskap räknas som lösöre. I sådana fall anses lagen vara tillämplig (se prop. 1985/86:123 s. 16).

Om det i annan lagstiftning finns föreskrifter om godtrosvärv av lösöre, skall godtrosvärvslagen inte tillämpas (1 § andra stycket). Som exempel på sådana föreskrifter kan nämnas 11 § avtalslagen, 54 och 55 §§ lagen (1914:45) om kommission, 25 kap. 7 § ärvdabalken och 2 kap. 10 § sjölagen (1994:1009). I propositionen till godtrosvärvslagen anges att de nämnda föreskrifterna skall tillämpas exklusivt, vilket enligt propositionen innebär att godtrosvärvslagens

bestämmelser inte får användas ens som utfyllande regler (se prop. 1985/86:123 s. 16).

Förutsättningar för godtrosvärv

2 § *Har någon förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan som hade egendomen i sin besittning men varken var ägare till den eller behörig att förfoga över den på det sätt som skett, får förvärvaren äganderätt till egendomen, om han har fått den i sin besittning och var i god tro.*

Lagen bygger på extinktionsprincipen. En första förutsättning för godtrosvärv är enligt lagtexten att den som överlåter egendomen inte är ägare till den. Från lagens tillämpningsområde utesluts sådana fall då ägaren till visst gods förfogar över detta utan att ha rätt till det (t.ex. vid konkurs eller då en inskränkt dispositionsrätt föreligger på grund av gåvovillkor eller testamente).

Det kan vid tillämpningen av lagen ibland vara oklart vem som skall anses vara ägare till viss egendom. När det gäller godtrosvärv är två sådana fall av särskilt intresse, nämligen dubbelöverlåtelse (tvesala) av lösöre och försäljning med återtagandeförbehåll vid avbetalningsköp.

I tvesalufallen anses äganderätten till föremålet ha övergått från säljaren till den förste köparen, även om denne aldrig har fått det köpta i sin besittning (jfr 1 kap. 5 § handelsbalken). Säljaren räknas därför i sammanhanget inte som ägare av egendomen när han säljer den till ytterligare en köpare. Godtrosvärvslagen är därmed tillämplig i en konflikt om äganderätten mellan den förste och den andre köparen.

En annan situation föreligger vid avbetalningsköp när säljaren har gjort ett förbehåll om återtagande. Om köparen – i strid med förbehållet – överlåter egendomen vidare till en godtroende förvärvare, betraktas den ursprungliga avbetalningssäljaren som ägare till godset så länge återtagandeförbehållet gäller. Även i dessa fall är godtrosvärvslagen tillämplig i en konflikt mellan avbetalningssäljaren och förvärvaren.

Ytterligare en förutsättning för godtrosvärv är enligt 2 § att egendomen har överlåtits. Med överlåtelse avses i sammanhanget köp, byte eller gåva (se prop. 1985/86:123 s. 19). Godtrosvärv kan inte ske genom arv, testamente, bodelning eller utskiftning av ett bolags egendom. I vissa fall kan det vara tveksamt om en rättshandling kan vara att anse som en överlåtelse i den avsedda bemärkelsen. I förarbetena till lagen har uttalats att den närmare gränsdragningen mellan överlåtelser och andra rättshandlingar får göras i rättstillämpningen (se prop. 1985/86:123 s. 19).

För godtrosvärv krävs att överlåtaren hade egendomen i sin besittning då han överlät den och att besittningen har överförs till förvärvaren (tradition). Motivet för detta krav är att besittningen – det faktiska innehavet – rent allmänt legitimerar innehavaren att disponera över egendomen.

Även andra förhållanden än det rent faktiska innehavet kan medföra att besittningskravet anses uppfyllt. Medelbar besittning kan räcka, vilket betyder att godtrosvärv kan ske även om egendomen rent fysiskt finns hos någon annan än den som disponerar den. Besittningen överförs då till förvärvaren genom en underrättelse (s.k. denuntiation) till den som faktiskt innehar egendomen.

En avgörande förutsättning för att ett godtrosvärv skall kunna ske är att förvärvaren är i god tro. Den goda tron måste föreligga såväl vid avtalet som då förvärvaren får egendomen i sin besittning (se prop. 1985/86:123 s. 20). En förvärvare kan således inte göra ett godtrosvärv om han efter avtalstillfället, men innan han får egendomen i sin besittning, fattar misstankar eller borde ha fattat misstankar om att överlåtaren inte hade rätt att överlåta egendomen. Om förvärvarens goda tro upphör sedan han fått egendomen i sin besittning, anses den onda tron sakna betydelse för hans rätt till egendomen.

I de fall den överlåtna egendomen befinner sig i tredje mans besittning och besittningsövergången sker genom denuntiation, såsom beskrivits ovan, anses godtrosvärvet innebära att såväl förvärvaren som den som faktiskt besitter egendomen skall vara i god tro (se NJA 1931 s. 741 och prop. 1985/86:123 s. 19; jfr dock Torgny Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl. s. 66 f. och 86).

3 § *En förvärvare skall anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen.*

I paragrafen anges vad som skall förstås med god tro. Bestämmelsen ändrades den 1 januari 1999 på så sätt att kravet för god tro skärptes från ”inte borde ha insett” till ”inte borde ha misstänkt” (se prop. 1997/98:168 s.11).

När en förvärvare inser att överlåtaren inte är behörig att överlåta egendomen är han naturligtvis inte i god tro (se prop. 1985/86:123 s. 28 och 33). Förvärvaren är inte heller i god tro när överlåtaren inte är behörig och förvärvaren vid överlåtelsen faktiskt misstänker detta. Härtill kommer att god tro förutsätter att förvärvaren inte heller på

grund av omständigheterna borde ha misstänkt överlåtarens bristande behörighet.

I förarbetena till ändringen av bestämmelsen uttalas att den tidigare utformningen av lagtexten kunde ge intryck av att det var en förutsättning för att förvärvaren inte skulle anses vara i god tro, att det varit möjligt för honom att ta reda på att överlåtaren inte var behörig. En förvärvare bör emellertid inte anses ha varit i god tro i sådana fall då det visserligen inte fanns någon reell möjlighet för honom att ta reda på hur det förhöll sig med överlåtarens behörighet, men omständigheterna gav anledning till misstanke att allt inte stod rätt till. Syftet med den ändrade utformningen av lagtexten var att klargöra att varje skäl till misstanke om överlåtarens bristande behörighet utesluter ett godtrosförvärv (se prop. 1997/98:168 s. 12 f.).

Genom att ”inte borde ha insett” ersattes med ”inte borde ha misstänkt” försvårades möjligheterna att göra godtrosförvärv ytterligare. I förarbetena framhålls att det genom det nya rekvisitet har blivit helt klart att förvärvaren inte kan freda sig med att det inte fanns några faktiska möjligheter att göra undersökningar angående överlåtarens behörighet. Vissa omständigheter medför ofta att förvärvaren inte skall anses ha varit i god tro, även om han faktiskt inte lagt märke till dessa omständigheter eller ens ägnat dem en tanke. Att någon åtgärd har vidtagits för att förhindra eller försvåra identifiering är en sådan omständighet. En annan sådan omständighet är att det beträffande egendom som finns registrerad – t.ex. bilar – strax före överlåtelsen noterats flera ägarförändringar i registret (prop. 1997/98:168 s. 19 f.).

Den aktuella ändringen innebar ett förtydligande av det relativt stränga aktsamhetskrav som redan tidigare ställdes för att en förvärvare skulle anses vara i god tro. När omständigheterna vid ett förvärv är sådana att det finns anledning till misstanke om överlåtarens rätt att förfoga över egendomen krävs att förvärvaren närmare undersöker hur det verkligen förhåller sig. Varje omständighet som gör förvärvaren misstänksam om säljarens rätt att förfoga över egendomen ställer ett krav på förvärvaren att vidta kontrollåtgärder, t.ex. genom att ställa följdfrågor eller att ta kontakt med en tidigare ägare. Sådana åtgärder måste leda till att de omständigheter som gett anledning till misstanke fått en rimlig och acceptabel förklaring. Såsom anförts ovan är det inte möjligt att som förvärvare freda sig enbart med att det vid förvärvet inte funnits någon praktisk möjlighet att vidta ytterligare kontroller. Ger situationen anledning till misstanke kan något godtrosförvärv i ett sådant läge inte göras (se prop. 1997/98:168 s. 13).

Lagrådet uttalade vid sin granskning att en omständighet som förvärvaren saknat möjlighet att upptäcka i sig inte kan medföra att han borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egen-

domen. Detsamma gäller omständigheter som förvärvaren visserligen hade kunnat upptäcka men som han inte haft anledning att efterforska (se prop. 1997/98:168 s. 33).

Som exempel på situationer där förvärvaren ofta inte kan anses vara i god tro enligt den nya bestämmelsen anges att överlåtaren bjuder ut egendomen under ovanliga omständigheter som inte har en naturlig förklaring. Att en privatperson säljer begagnade föremål som han inte själv ägt och använt kan många gånger ge skäl till misstankar som kan kräva ytterligare kontroll. När det gäller bilar som tagits in till Sverige från något annat land krävs det andra och ytterligare kontrollåtgärder än när förvärvet gäller bilar som förekommit bara i svensk handel. Det beror på att bilregistret i dessa fall endast ger begränsade upplysningar om ägarkedja och bilens ursprung. Det är emellertid möjligt att göra godtrosförvärv trots att omständigheterna initialt ger anledning till misstankar. Om förvärvaren tar reda på bakgrunden till ett misstänkt sakförhållande och därvid får en fullt rimlig förklaring, får han ofta anses ha gjort vad som ankommer på honom. Den som köper något av en privatperson eller en okänd näringsidkare på gatan eller på marknader och liknande i fortsättningen utsätter sig för större risker än hittills. Riskerna är särskilt stora vid köp av begagnade föremål, men även vid handel med nya varor finns det anledning till stor försiktighet utanför den reguljära handeln (se prop. 1997/98:168 s. 20).

Den företagna ändringen tar bara sikte på aktsamhetskravet. Den innebär enbart en förändring av den måttstock som de samlade omständigheterna vid förvärvet skall prövas mot och inte någon förändring när det gäller frågan om bevisbördan för dessa omständigheter eller beträffande bevisvärderingen (se prop. 1997/98:168 s. 13). Enligt både tidigare och nuvarande regler gäller att den ursprungliga ägaren har bevisbördan, om han gör gällande att förvärvaren verkligen insåg att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen (prop. 1985/86:123 s. 21).

Om det däremot görs gällande att förvärvaren borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen, är bevisbördan annorlunda placerad. För att en förvärvare skall anses ha varit i god tro, måste han åtminstone göra sannolikt att sådana omständigheter förelåg vid förvärvet att han inte borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen (se prop. 1985/86:123 s. 21 och prop. 1997/98:168 s. 11).

Bedömningen av om godtroskravet är uppfyllt skall i princip ske i två led. I det första ledet skall bedömas vad som faktiskt förekommit vid förvärvet. I detta led ligger bevisbördan på förvärvaren på så sätt att han har att göra sannolikt att omständigheterna vid förvärvet var sådana som han påstått.

I det andra ledet sker en objektiv bedömning av vad förvärvaren med anledning av omständigheterna borde ha misstänkt. I detta led skall man med utgångspunkt från de omständigheter som förvärvaren gjort sannolika göra en bedömning av om denne borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att överlåta egendomen. Vid bedömningen skall egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt vägas in. Det skall alltså göras en samlad bedömning. Denna är rent rättslig, varför man inte kan tala om bevisbörda i denna del. Leder bedömningen till att man inte kan kräva av förvärvaren att denne borde ha misstänkt att överlåtaren saknade rätt att överlåta egendomen, skall förvärvaren anses ha varit i god tro (se prop. 1985/86:123 s. 21).

När det gäller faktorer som har med egendomens beskaffenhet att göra, krävs en särskilt hög grad av aktsamhet vid förvärv av egendom som erfarenhetsmässigt har visat sig känslig. Det kan t.ex. gälla föremål som ofta säljs på kredit med äganderättsförbehåll, såsom TV-apparater, videoutrustning och motorfordon. Rent allmänt bör det också vara rimligt att kräva ett större mått av aktsamhet vid förvärv av särskilt värdefull egendom. Vid förvärv av t.ex. smycken, konst- och prydnadsföremål, pälsverk, antikviteter och olika slag av samlingar kan det finnas särskild anledning att beakta möjligheten att det kan röra sig om egendom som har åtkommit på ett obehörigt sätt. Det är ett rimligt krav att förvärvaren i sådana fall begär att säljaren legitimerar sig samt att förvärvaren förhör sig närmare om rätten till godset (prop. 1997/98:168 s. 11 f. och 1985/86:123 s. 21).

Även förhållandena vid egendomens utbudande kan vara av avgörande betydelse för bedömningen av förvärvarens goda tro. Med detta avses särskilt tid och plats för överlåtelsen. Vid försäljning som sker ”på gatan”, bör det normalt krävas att förvärvaren förvissar sig om att överlåtaren har rätt att förfoga över egendomen. Av denna anledning bör den som har köpt en sak på gatan, till skillnad från den som har gjort sitt inköp i en etablerad butik, mera sällan med framgång kunna hävda att han varit i god tro. Av vikt i sammanhanget kan också vara överlåtarens person, t.ex. att det är fråga om en mycket ung person. Även varans pris kan ha betydelse för bedömningen av den goda tron. Är priset osedvanligt lågt har köparen all anledning att vara försiktig (prop. 1997/98:168 s. 12 och 1985/86:123 s. 22).

Av lagtexten framgår att hänsyn även skall tas till omständigheterna i övrigt. Härigenom betonas att de ovan angivna vägledande omständigheterna endast är avsedda att vara exemplifierande. Vid bedömningen av en förvärvares goda tro skall en helhetsbedömning ske av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Omfattningen av undersökningsplikten får bedömas från fall till fall. Avviker situationen

från vad som kan anses vara normalt, fordras särskild försiktighet. När det gäller frågan om vilka krav på insikt och aktsamhet som kan ställas på en förvärvare får givetvis hänsyn tas till dennes person och ställning. Ofta torde man kunna ställa strängare krav på en yrkesman inom den aktuella branschen än på en privatperson (prop. 1997/98:168 s. 12 och 1985/86:123 s. 22).

I verkligheten torde det ofta inte vara nödvändigt att genomföra en prövning i två led fullt ut. Sålunda torde domstolen ofta kunna konstatera vad förvärvaren borde eller inte borde ha misstänkt utan att behöva slå fast precis vad som förekommit. Det kan räcka att konstatera t.ex. att något förhållande var starkt ägnat att inge misstankar eller – med motsatt utgång – att någon omständighet gjorde situationen så betryggande att förvärvaren över huvud taget inte hade anledning att misstänka något (prop. 1997/98:168 s. 20).

I rättspraxis från Högsta domstolen finns hittills fem publicerade avgöranden i vilka kraven för godtrosvärv enligt godtrosvärvslagen har prövats. I fyra fall var det fråga om köp av bilar och i endast ett av de fem fallen ansågs förvärvaren ha varit i god tro. I NJA 1989 s. 784 ansågs en bilhandlare som köpte en stulen och falskskyltad bil utan att kontrollera det direkt i bilen instansade chassinumret inte ha varit i god tro vid förvärvet. I NJA 1993 s. 429 bedömdes en person, som köpte en bil av en privatperson, inte ha varit i god tro vid köpet på grund av att han inte vidtagit tillräckligt långtgående undersökningar angående säljarens rätt att överlåta bilen. Vid tillfället var en annan person än säljaren registrerad som ägare i bilregistret, samtidigt som bilen var försedd med en s.k. leasingspärr. Högsta domstolen uttalade bl.a. att köparen genom att ta kontakt med bilregistret eller vidta andra likvärdiga kontrollåtgärder borde ha skaffat sig tillförlitliga upplysningar om äganderätten till bilen. I NJA 1995 s. 337 ansågs ett företag, verksamt inom handeln med begagnade entreprenadmaskiner, vid köp av en stulen lastmaskin inte ha gjort en tillräcklig kontroll av säljarens rätt att förfoga över maskinen och säljarens identitet för att kunna anses ha varit i god tro vid förvärvet. Högsta domstolen anförde att det var fråga om särskilt värdefull och stöldbegärlig egendom som ofta säljs med återtagandeförbehåll eller leasas ut och att de kontrollåtgärder som vidtagits – ett eller ett par fruktlösa försök att per telefon få förbindelse med den som enligt en faktura tidigare varit ägare till maskinen samt en huvudsakligen på maskinens skick inriktad besiktning – inte kunde anses tillräckliga. I NJA 1996 s. 607 sålde en dödsbodelägare obehörigen en dödsboet tillhörig bil. Köparen sålde den i sin tur efter kort tid vidare till en bilförsäljare. Bilförsäljaren, som trots sin fångesmans korta innehavstid inte undersökt dödsbodeläggarens behörighet att företräda övriga dödsbodelägare, ansågs inte ha varit i

god tro. I det senaste fallet, NJA 1998 s. 29, ansågs kraven på god tro vara uppfyllda. Ett bolag som hade köpt en bil på avbetalning med återtagandeförbehåll från ett finansieringsföretag sålde bilen vidare innan den var slutbetald. Den nye köparen kontrollerade samtliga i bilregistret antecknade tidigare ägare till bilen och finansieringsföretaget fanns inte bland dessa. Köparen ansågs ha varit i god tro.

Lösen

4 § *Den som på grund av någon annans godtrosvärv har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få tillbaka egendomen mot lösen.*

Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom tre månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav. Gör han inte det, är rätten att kräva tillbaka egendomen förlorad.

Den ursprungliga ägaren har en generell rätt att lösa till sig egendomen. I förarbetena till bestämmelsen diskuterades om det var lämpligt att begränsa denna rätt i några hänseenden. Det framhölls bl.a. att det beträffande massproducerade varor kan ifrågasättas om det föreligger något egentligt behov av en lösenrätt. Man påtalade även möjligheten att begränsa lösenrätten till att gälla egendom som har frånhänts den ursprungliga ägaren genom tillgreppsbrottslighet. Med hänvisning till olägenheter av bl.a. praktisk natur förespråkades emellertid en generell lösenrätt (prop. 1985/86:123 s. 10 f.). En förutsättning är dock att egendomen finns i behåll. Har den förstörts eller konsumerats har den ursprungliga ägaren i princip inte någon möjlighet att få ersättning för den förlorade lösenrätten från den som vidtagit de åtgärder som har lett till att lösenrätten förlorats. Detsamma gäller om egendomen har tillförts fast egendom under sådana förhållanden att den är att anse som fastighetstillbehör eller förenats med annan lös egendom så att den endast utgör en beståndsdel i denna eller om den har bearbetats så att ett helt nytt föremål kan sägas ha uppstått (prop. 1985/86:123 s. 23).

Av andra stycket framgår att egendomen skall återkrävas från innehavaren. Denne är ofta identisk med den som har gjort godtrosvärvet men kan även vara någon som har förvärvat egendomen genom ett senare fång. Innehavaren kan också ha tagit emot egendomen på ägarens uppdrag t.ex. som pant eller för förvaring (se prop. 1985/86:123 s. 23 f.). I rättsfallet NJA 1992 s. 892, som gällde ett godtrosvärv av en tavla som tagits i beslag av polisen, uttalade Högsta domstolen att polisen inte borde betraktas som innehavare i

denna bestämmelses mening. Det förhållandet att den ursprungliga ägaren kände till att tavlan tagits i beslag medförde därför inte att preskriptionstiden började löpa.

En begäran om att få ut egendomen kan framställas formlost, antingen muntligen eller skriftligen. Den måste komma innehavaren till handa inom tremånadersfristen för att preskriptionsavbrott skall kunna anses ha ägt rum. Det är egendomens aktuella ägare som har bevisbördan för att den ursprungliga ägaren måste ha känt till innehavet i mer än tre månader utan att framställa anspråk på egendomen. Det torde ofta vara svårt att styrka att den ursprungliga ägaren vid en viss tidpunkt kände till vem som innehade egendomen. Något lättare bör det dock vara för den aktuella ägaren att visa att omständigheterna var sådana att den ursprungliga ägaren borde ha känt till innehavet (prop. 1985/86:123 s. 24).

Behovet av en preskriptionsbestämmelse motiveras i förarbetena med att det föreligger ett starkt intresse hos den som innehar egendomen att inom rimlig tid få klarhet i om han kommer att få behålla egendomen eller inte.

En avvägning av hänsynen till behovet av klarhet för innehavaren av egendomen och behovet av skäligen rådru för den ursprungliga ägaren medförde att en preskriptionstid av tre månader ansågs lämplig. Det konstaterades även att en bestämmelse som i stället utgår från den tidpunkt då innehavaren fick egendomen i sin besittning skulle vara olämplig eftersom lösenrätten i så fall kunde preskriberas utan att den ursprungliga ägaren har fått eller ens kunnat skaffa sig kännedom om var egendomen finns (prop. 1985/86:123 s. 11 f.).

5 § *Lösen skall motsvara ägarens kostnader för förvärv av egendomen och dess förbättring. Har ägaren förvärvat egendomen genom gåva, arv, testamente eller bodelning skall även kostnad som ägarens fångesman haft för förvärv av egendomen och dess förbättring inräknas i lösenbeloppet. Detta gäller dock bara under förutsättning att fångesmannen skulle ha haft rätt till lösen om återkrav hade framställts mot honom.*

Vid bestämmandet av lösen tas hänsyn till förändringar i penningvärdet. Lösen skall motsvara högst egendomens värde i den allmänna handeln.

Med ägaren avses i denna bestämmelse den godtroende förvärvaren.

Lösenbeloppets storlek skall bestämmas utifrån den s.k. vederlagsprincipen, dvs. motsvara den aktuella ägarens kostnader för förvärv och förbättringar av egendomen (prop. 1985/86:123 s. 12).

I förarbetena diskuterades om lösenbeloppet borde bestämmas enligt vederlagsprincipen eller enligt värdeprincipen. Värdeprincipen, dvs. att lösenbeloppet skall motsvara egendomens värde vid lösentillfället, innebär att en godtroende förvärvare försätts i samma läge som om han fått behålla egendomen. Denna princip förordades inledningsvis i propositionen.

Lagrådet framhöll emellertid bl.a. att vederlagsprincipen är enklare att tillämpa i praktiken och kan underlätta uppgörelser, medan bestämmandet av ett marknadsvärde kan vara förenat med stora svårigheter. Dessutom uttalades att hänsynen till den ursprungliga ägaren bör väga tyngre och att en regel som garanterar förvärvaren värdestegring eller handelsvinst kan leda till otillfredsställande resultat (prop. 1985/86:123 s. 29 f.).

Bestämmelsen innebär att om den godtroende förvärvaren har förvärvat egendomen utan vederlag, fångesmannens kostnader för förvärv och förbättring skall räknas in i lösenbeloppet under förutsättning att fångesmannen skulle ha haft rätt till lösen. Motsatsvis innebär detta att den som fått stulen egendom i gåva av en tjuv visserligen kan ha gjort ett godtroendeförvärv, men måste lämna tillbaka egendomen utan lösen om den bestulne begär det.

6 § Lösenbeloppet skall betalas till egendomens ägare. Har någon till säkerhet för en fordran en rätt till egendomen som är skyddad mot ägarens borgenärer, skall dock så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna fordran. Har någon i annat fall en rätt till egendomen som är skyddad mot ägarens borgenärer, skall så mycket av lösenbeloppet betalas till honom som svarar mot värdet av denna rätt.

Om någon annan än den godtroende förvärvaren, t.ex. en panthavare, har en sakrättsligt skyddad rätt till egendomen har denne rätt till en så stor andel av lösenbeloppet som motsvarar hans fordran. Om denna fordran understiger lösenbeloppet har ägaren (den godtroende förvärvaren) rätt till det överskjutande beloppet (se prop. 1985/86:123 s. 25).

Godtroendeförvärv av panträtt

7 § Vad som sägs i denna lag om godtroendeförvärv av äganderätt gäller också godtroendeförvärv av panträtt.

Har någon gjort ett godtroendeförvärv av panträtt i lösöre och vill någon annan lösa till sig egendomen enligt 4 §, skall lösenbeloppet

svara mot värdet av den fordran för vilken egendomen är pantsatt, dock högst egendomens värde i den allmänna handeln.

Bestämmelsen torde ha sin största praktiska betydelse för pantbanksverksamheten, som enligt definitionen i 1 § pantbankslagen (1995:1000) innebär näringsverksamhet med ändamål att lämna krediter åt konsumenter mot panträtt huvudsakligen i lösöre.

En bestämmelse som har intresse för frågan om god tro i detta sammanhang är 14 § pantbankslagen, i vilken det föreskrivs att en pantbank bara får ta emot pant av den som har fyllt arton år, är känd för pantbankens personal eller på ett tillförlitligt sätt kan styrka sin identitet. Vidare krävs bl.a. att pantbanken begär uppgift om pantsättarens adress.

Legitimationskravet anses utgöra en viktig grund för en effektiv brottsbekämpning (se prop. 1994/95:178 s. 45).

Godtrosvärvsutredningen konstaterade i sitt betänkande att pantbankerna sällan gjorde några mer ingående undersökningar av pantsättarens rätt till godset i samband med pantsättningen och att dessa undersökningar, när de förekom, i princip aldrig dokumenterades. Enligt utredningen kunde det därför förmodas att en pantbank vid en rättslig prövning mera sällan skulle kunna vinna gehör för ett påstående om god tro vid pantsättningen. Mot bakgrund av att det ligger nära till hands att mindre nogräknade personer försöker avsätta stöldgods genom pantsättning skulle särskilt höga krav ställas för god tro i dessa situationer. I de fall då pantbanken inte gjort några undersökningar eller dokumenterat dem skulle banken inte – på det sätt som godtrosvärvslagen kräver – kunna göra sannolikt att omständigheterna kring förvärvet var sådana att den som tog emot egendomen inte borde ha insett att inlämnaren saknade rätt att pantsätta egendomen (se SOU 1995:52 s. 126). Detta torde numera gälla i ännu högre grad med hänsyn till att kravet på god tro härefter har skärpts.

3.2 Regler om godtrosvärv av lös egendom i annan lagstiftning

Särskilda bestämmelser om godtrosvärv av lös egendom finns bl.a. i 25 kap. 7 § ärvdabalken, 11 § avtalslagen, 54 och 55 §§ kommissionslagen, 14 § lagen (1936:81) om skuldebrev, 3 kap. 6 § aktiebolagslagen (1975:1385), 6 kap. 3 och 4 §§ lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument och 2 kap. 10 § sjölagen.

Enligt 1 § andra stycket godtrosförvärvslagen gäller denna lag inte sådana godtrosförvärv av lösöre för vilka särskilda föreskrifter finns i annan lag. Detta innebär enligt propositionen till godtrosförvärvslagen att dess bestämmelser inte heller får användas som utfyllande regler (prop. 1985/86:123 s. 16). Eftersom utredningsuppdraget omfattar att analysera om och i så fall i vilken utsträckning vindikationsprincipen bör införas även i den ovan redovisade lagstiftningen lämnas här en kortfattad redogörelse även för dessa regler.

3.2.1 25 kap. 7 § ärvdabalken

25 kap. ärvdabalken handlar om dödförklaring. Förenklat uttryckt följer av 7 § i detta kapitel att om en dödförklarad person sedermera visar sig vara vid liv, återgång skall ske av egendom som ärvt i anledning av dödförklaringen, samt att detta gäller även för det fall att egendomen överlätis till någon annan, om denne inte var i god tro då han åtkom egendomen.

Till skillnad från vad som gäller enligt godtrosförvärvslagen anses en godtroende förvärvare vara skyddad även om han inte fått egendomen i sin besittning. Den som har överlätit egendomen till en godtroende förvärvare är skyldig att betala ersättning för egendomens värde till en dödförklarad som kommit åter (se Gösta Walin, Kommentrar till Ärvdabalken Del II, 3 uppl. s. 273 f. och NJA II 1933 s. 622 ff.). Om förvärvaren inte var i god tro, har den dödförklarade rätt att välja mellan att begära ersättning av den som överlätit egendomen eller att vända sig mot förvärvaren och begära återbäring av egendomen eller, om den inte finns i behåll, ersättning för dess värde. Den dödförklarades anspråk på att utfå viss egendom är inte underkastat regler om preskription. Om egendomen inte finns i behåll, torde hans rätt till ersättning vara föremål för fordringspreskription enligt vanliga regler med utgångspunkt från den tidpunkt då egendomen gått förlorad eller avhänts förvärvaren (se Walin a.a. s. 274).

3.2.2 11 § avtalslagen

Med fullmakt avses enligt avtalslagen att en *fullmaktsgivare* har gett en *fullmäktig* en rättslig möjlighet, en *behörighet*, att handla gentemot tredje man för fullmaktsgivarens räkning med direkt bindande verkan för denne (se Axel Adlercreutz, Avtalsrätt I, 10 uppl. s. 147). Det interna rättsförhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmäktig kallas *befogenhet*. Fullmäktigens befogenhet är ofta mer begränsad än

behörigheten genom särskilda instruktioner av fullmaktsgivaren (se Adlercreutz, a.a. s. 151).

11 § avtalslagen reglerar vad som gäller om en fullmäktig företar en rättshandling som strider mot särskilda inskränkande föreskrifter av fullmaktsgivaren, dvs. överskrider sin befogenhet. Bestämmelsen skiljer på s.k. självständig och osjälvständig fullmakt. En självständig fullmakt kännetecknas av att det finns ett yttre, av fullmäktigens egna uppgifter oberoende och från fullmaktsgivaren härrörande faktum, varpå tredje man kan stödja sin rätt gentemot huvudmannen. En osjälvständig fullmakt grundar sig enligt 18 § avtalslagen på uteslutande ett meddelande från fullmaktsgivaren till fullmäktigen. Man brukar säga att vid osjälvständig fullmakt behörigheten inte går utöver befogenheten (se Adlercreutz, a.a. s. 155 f.).

Av 11 § första stycket avtalslagen, som reglerar självständig fullmakt, följer att en befogenhetsöverskridande rättshandling är gällande mot fullmaktsgivaren, om tredje man var i god tro i fråga om befogenheten. I motsats till vad som gäller enligt godtrosvärlagen finns det inte något krav på tradition för att godtrosvärlagen skall kunna ske. Det föreligger inte någon lösenrätt för fullmaktsgivaren.

Av 11 § andra stycket avtalslagen, som reglerar osjälvständig fullmakt, följer att en befogenhetsöverskridande rättshandling inte är gällande mot fullmaktsgivaren även om tredje man var i god tro.

I de situationer då fullmäktigen överskridit sin behörighet blir huvudmannen inte bunden enligt 10 § avtalslagen. I dessa fall kan en godtroende förvärvare emellertid vara skyddad av bestämmelserna i godtrosvärlagen (prop. 1985/86:123 s. 18).

3.2.3 54 och 55 §§ kommissionslagen

Enligt 4 § kommissionslagen avses med *kommissionär* den som åtagit sig uppdrag att för annans räkning men i eget namn försälja eller inköpa varor, värdepapper eller annan lös egendom. Den för vars räkning försäljningen eller inköpet skall ske kallas *kommittent*.

I 54 § kommissionslagen regleras i vilken utsträckning kommittenten är bunden av kommissionärens förfoganden gentemot tredje man då kommissionären säljer godset till lägre pris än han borde eller på annat sätt handlar i strid mot kommittentens intresse. Bestämmelsen går i korthet ut på att sådana förfoganden är gällande mot kommittenten om tredje man är i god tro.

I 55 § kommissionslagen regleras vad som gäller om kommissionären förfogar över gods som innehas för kommittentens räkning efter

det att uppdraget har upphört. Även sådana förfoganden gäller mot kommittenten om tredje man är i god tro.

Gemensamt för de båda bestämmelserna är att det inte ställs något krav på tradition för att godtrosförvärv skall kunna ske. Däremot krävs det att kommissionären hade besittningen till godset. Om ett godtrosförvärv har skett saknar kommittenten rätt att återfå godset mot lösen (se Kommission och dylikt, slutbetänkande av Kommissionslagskommittén, SOU 1988:63 s. 127 f.).

3.2.4 14 § skuldebrevslagen

Av 14 § skuldebrevslagen följer att den som i god tro förvärvat ett löpande skuldebrev från någon som inte var behörig att förfoga över det har rätt att åberopa förvärvet gentemot den som påstår att skuldebrevet obehörigen frångått honom och därmed även gentemot gäldenären.

I förarbetena till skuldebrevslagen uttalades att som huvudpunkter i en lagstiftning om löpande skuldebrev borde ingå

”att gäldenären icke skall tvingas att, till förfång för den betalningskrävande skuldebrevshavaren, med ängslig omsorg inlåta sig på undersökning av allt som kan inverka på frågan om dennes rätt, samt att den som, vid förvärv av skuldebrev varom här är fråga, med den aktsamhet som skäligen kan ifrågakomma prövat överlåtarens rättsläge, är fri från risk för vindikation från annan person, som till äventyrs finnes hava varit den rätte borgenären. Dessa regler innebära åter, från en annan sida sett, att den som förmår att på ett i lag närmare angivet sätt göra sin rätt till skuldebrevet sannolik presumeras vara den som äger göra fordringen gällande, med andra ord är legitimerad att indriva fordringen eller annorledes förfoga över den.” (se NJA II 1936 s. 61).

Enligt 13 § skuldebrevslagen, som anger de omständigheter som grundar den beskrivna legitimationen, skall den som innehar ett skuldebrev som är ställt till innehavaren förmodas ha rätt att göra fordringen gällande. Är det fråga om ett skuldebrev ställt till viss man eller order, som innehas av någon annan än den till vilken det är ställt, tillkommer ett krav på att innehavaren kan åberopa lydelsen av sammanhängande, till honom fortgående skriftliga överlåtelser (andra stycket).

Till skillnad från vad som gäller enligt godtrosförvärvslagen beträffande lösöre finns det inte någon lösenrätt för den som har förlorat äganderätten till ett skuldebrev på grund av någon annans godtrosförvärv.

3.2.5 3 kap. 6 § aktiebolagslagen

I 3 kap. 6 § aktiebolagslagen anges att det som föreskrivs i 14 § skuldebrevslagen rörande skuldebrev till viss man eller order äger motsvarande tillämpning för aktiebrev eller till viss man ställt emissionsbevis eller optionsbevis.

Härvid är den som innehar aktiebrev, och som enligt bolagets påskrift på detta är införd såsom ägare i aktieboken, likställd med den som kan åberopa en sådan sammanhängande överlåtelsekedja som anges i 13 § andra stycket skuldebrevslagen.

3.2.6 6 kap. lagen om kontoföring av finansiella instrument

Begreppet finansiellt instrument definieras i 1 kap. 3 § lagen om kontoföring av finansiella instrument genom en hänvisning till lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument, som i sin tur anger att begreppet betyder ”fondpapper och annan rättighet eller förpliktelse avsedd för handel på värdepappersmarknaden” (1 kap. 1 § första stycket). Med fondpapper avses enligt samma lag ”aktie och obligation samt sådana andra delägarätter eller fordringsrätter som är utgivna för allmän omsättning, andel i värdepappersfond och aktieägares rätt gentemot den som för hans räkning förvarar aktiebrev i ett utländskt bolag (depåbevis)” (andra stycket).

I 6 kap. lagen om kontoföring av finansiella instrument regleras vilken rättsverkan som följer av registreringen på ett avstämningskonto.

I 1 § stadgas att den som är antecknad på ett avstämningskonto som ägare till ett finansiellt instrument är behörig att förfoga över kontot. Om ett finansiellt instrument har överlåtits till flera var för sig har den överlåtelse företrädare för vilken anmälan om överlåtelse registrerades först (3 § första stycket). Registreringen ger dock inte en överlåtelse företrädare framför en tidigare överlåtelse, om förvärvaren var i ond tro om den första överlåtelsen (3 § andra stycket). Har ett finansiellt instrument i annat fall än som avses i 3 § överlåtits av någon som inte ägde det, blir överlåtelsen giltig, om överlåtaren vid tidpunkten för överlåtelsen var antecknad på ett avstämningskonto som ägare till instrumentet samt anmälan om överlåtelsen har registrerats och förvärvaren var i god tro (4 §).

Dessa bestämmelser gäller även vid pantsättning (7 §).

3.2.7 2 kap. 10 § sjölagen

Den nuvarande sjölagen har ersatt 1891 års sjölag. De bestämmelser som redovisas i det följande överensstämmer i sak med innehållet i den tidigare sjölagen (prop. 1993/94:195 s. 172 och 181).

Sjölagen delar in fartyg i skepp och båtar. Såsom skepp betecknas fartyg, vars skrov har en största längd av minst tolv meter och en största bredd av minst fyra meter. Annat fartyg kallas båt (1 kap. 2 § första stycket).

Den som har förvärvat ett skepp skall enligt 2 kap. 4 § sjölagen söka inskrivning av sin rätt.

Inskrivningen har betydelse bl.a. för möjligheten att förvärva äganderätt till ett skepp på grund av god tro vid förvärv från en obehörig överlåtare. Enligt 2 kap. 10 § sjölagen skall, om ett skepp eller ett skeppsbygge har förvärvats genom överlåtelse från någon som inte var rätt ägare, förvärvet ändå gälla, om överlåtarens åtkomst var inskriven när egendomen överläts och förvärvaren har sökt inskrivning och därvid varken insett eller bort inse att överlåtaren inte var rätt ägare. Detsamma gäller förvärv genom överlåtelse från någon som var rätt ägare men som på grund av förvärvsvillkor saknade rätt att föfoga över egendomen genom överlåtelse.

Enligt 3 kap. 9 § sjölagen gäller i stort sett samma regler för godtrosförvärv av panträtt i skepp.

Sjölagens reglering av godtrosförvärv av skepp företer stora likheter med jordabalkens regler om godtrosförvärv av fastighet på grund av inskrivning (se 18 kap. 1 § jordabalken). Till skillnad från jordabalken gör emellertid sjölagen inte undantag för särskilt allvarliga brister i fångeskedjan, såsom då en överlåtelsehandling varit förfalskad eller en överlåtelse har skett på grund av råntvång eller av någon som saknade rättshandlingsförmåga (se 18 kap. 3 § jordabalken). Detta har motive-rats med hänvisning till den internationella omsättningens särskilda behov av trygghet (prop. 1973:42 s. 140 och 246 ff.). Lagstiftningen bygger på grundprincipen att skeppsregistret alltid skall anses vederhäftigt (a. prop. s. 248).

Det finns inte någon rätt till lösen för den som har förlorat äganderätten till ett skepp på grund av någon annans godtrosförvärv (se Christer Rune, Rätt till skepp s. 83).

I likhet med vad som gäller i fråga om fastigheter (18 kap. 4 § jordabalken) har staten påtagit sig ett ersättningsansvar gentemot den rätte ägaren om denne går förlustig sin äganderätt på grund av annans godtrosförvärv (22 kap. 4 § sjölagen).

Även vissa båtar skall registreras enligt lagen (1979:377) om registrering av båtar för yrkesmässig trafik m.m. Några rättsverkningar

har emellertid enligt denna lag inte knutits till registreringen i båtregistret.

3.3 Särskilt om tvesala

Den ursprungliga bestämmelsen om tvesala av lös egendom, dvs. fall där en säljare överlåter samma sak två gånger, återfinns i 1 kap. 5 § handelsbalken från år 1734. Bestämmelsen, som fortfarande är i kraft, lyder: ”Säljer man tvem ett; gälde skadan åter, [och böte tio daler,] och den behålle godset, som först köpte.” Denna regel uttrycker således att frågan om köparens goda tro inte är relevant vid dubbelöverlåtelse eftersom den förste köparen har företrädesrätt. Bestämmelsen har sedermera modifierats genom lagregler på särskilda områden.

Vid dubbelöverlåtelse av lösöre tillämpas godtrosvärvslagen, enligt vilken en senare förvärvare blir ägare, om han i god tro fått egendomen i sin besittning (se ovan avsnitt 3.1).

Särskilda regler finns också i exempelvis 31 och 32 §§ skuldebrevslagen, som möjliggör godtrosvärv för senare förvärvare av enkla skuldebrev och bankböcker. Beträffande enkla skuldebrev följer av 31 § skuldebrevslagen att ett giltigt godtrosvärv sker genom att förvärvaren i god tro underrättar gäldenären om överlåtelsen, dvs. genom denuntiation.

Där särskild lagstiftning beträffande lös egendom inte har tillkommit gäller dock grundprincipen i 1 kap. 5 § handelsbalken fortfarande. Det betyder bl.a. att förste förvärvaren alltid har företräde vid köp av byggnad på annans grund (se NJA 1912 s. 311 och NJA 1952 s. 407) och av immaterialrätt.

3.4 Andra regler med anknytning till godtrosvärv

3.4.1 Häleri och häleriförseelse

Av 9 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken följer att den som förvärvar stöldgods eller egendom som på annat sätt frånhänts annan genom brott riskerar straffrättsligt ansvar för häleri eller häleriförseelse.

Den som, på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande, tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott gör sig enligt 9 kap. 6 § första stycket brottsbalken skyldig till häleri (sakhäleri). För ansvar enligt denna paragraf krävs att gärningen har begåtts

uppsåtligen. Det krävs också att förbrottet, som inte nödvändigtvis behöver vara stöld, är styrkt.

En annan form av sakhäleri, s.k. näringshäleri, föreligger när någon i näringsverksamhet eller såsom i ett led i en verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande, förvärvar eller mottar något som skäligen kan antas vara frånhänt annan genom brott (6 § andra stycket). Även denna form av häleri kräver uppsåt. Däremot krävs inte, som framgår av ordalydelsen, att förbrottet är styrkt, vilket vanligen torde innebära att det inte finns någon känd målsägande. Det räcker med att omständigheterna – objektivt sett – ger skälig anledning till antagande att egendomen har frånhänts annan genom brott. Det kan anmärkas att dessa omständigheter måste täckas av gärningsmannens uppsåt, han skall alltså ha känt till dem (se Lena Holmqvist m.fl., Kommentarer till Brottsbalken, kap 1–12 s. 9:89).

I de fall då de beskrivna uppsåtliga häleribrotten är att anse som ringa, blir brottsrubriceringen häleriförseelse (7 § första stycket). Vid bedömningen av om brottet är ringa, skall beaktas främst om saken har ett lågt värde. Vägledande i detta avseende anses vara vad som gäller beträffande gränsdragningen mellan stöld och snatteri.

Är de nämnda brotten däremot grova, döms för grovt häleri (6 § tredje stycket). Vid denna bedömning beaktas bl.a. om saken har ett betydande värde, om gärningsmannen har haft en betydande vinning och om häleriet utgör ett led i en organiserad brottslighet eller på annat sätt är vane- eller yrkesmässigt.

Uppsåtlig häleriförseelse kan också begås genom att någon på annat sätt än genom näringshäleri tar befattning med misstänkt brottsgods så att dess återställande försvåras (7 § andra stycket första punkten). Inte heller i dessa fall krävs alltså ett styrkt förbrott (se Holmqvist a.a. s. 9:95). Den som på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande tar befattning med egendom som frånhänts annan genom brott och som inte inser men har skälig anledning att anta att brott förelåg gör sig också skyldig till häleriförseelse (7 § andra stycket andra punkten). Sådan häleriförseelse är alltså ett oaktsamhetsbrott.

Det ligger i sakens natur att den som har gjort sig skyldig till ett häleri eller en häleriförseelse beträffande en sak, inte samtidigt kan göra ett godtrosförvärv av saken. Omvänt gäller emellertid inte att ett godtrosförvärv föreligger så snart ett häleri eller en häleriförseelse inte är för handen.

Om något objektivt rekvisit i gärningsbeskrivningen inte är täckt, kan inte dömas för häleri eller häleriförseelse. Som exempel kan anföras att ett erforderligt förbrott, i de fall ett sådant krävs, inte är styrkt. Något förbrott behöver inte föreligga för att godtrosförvärvs-

lagen skall bli aktuell. Det är i detta sammanhang tillräckligt att egendomen obehörigen har frånhänts annan.

En brist på den subjektiva sidan kan också föranleda att rekvisiten för häleri eller häleriförseelse inte är uppfyllda. Detta medför emellertid inte att det föreligger god tro i godtrosvärvslagens bemärkelse.

Det finns således en gråzon mellan den oaktsamhet som kan föranleda straffrättsligt ansvar för häleriförseelse och den oaktsamhet som utesluter ett civilrättsligt godtrosvärv. Vid förvärv inom denna gråzon har den ursprungliga ägaren rätt att få tillbaka egendomen från den senare oaktsamma förvärvaren.

3.4.2 Beslag

Bestämmelser om beslag finns i 27 kap. rättegångsbalken. Enligt 1 § får föremål, som skäligen kan antas ha betydelse för utredningen om brott eller vara avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott, tas i beslag.

Den 1 januari 1999 genomfördes en ändring i 27 kap. 8 § rättegångsbalken om hävande av beslag. Ändringen innebär att en underrättelse om att beslaget kommer att hävas skall sändas till en målsägande som gör anspråk på den beslagtagna egendomen och att beslaget får hävas först tre veckor därefter.

Det är bl.a. i situationer inom den i avsnitt 3.4.1 redovisade gråzonen mellan häleriförseelse och godtrosvärv som denna underrättelseskyldighet är avsedd att få positiva effekter för målsägandens möjligheter att få tillbaka sin egendom.

Bakgrunden till ändringen var att Godtrosvärvsutredningen i sitt betänkande konstaterat att det på grund av den tidigare regleringen ofta var svårt för en målsägande att kunna göra sin rätt gällande i samband med att beslag av stulen egendom hävdes utan att åtal väcktes (se SOU 1995:52 s. 124 f.). Det förhållandet att det inte väcks åtal innebär inte någon prövning av målsägandens rätt till godset, men eftersom beslag är ett straffprocessuellt tvångsmedel får det endast förekomma inom ramen för en förundersökning eller en brottmålsrättegång som inte har avgjorts genom ett lagakraftvunnet avgörande. Utgångspunkten är därför att ett beslag skall hävas så snart förutsättningarna för beslaget inte längre föreligger. Detta gäller även i de fall där det framstår som helt klart att den hos vilken beslaget skedde inte har gjort något godtrosvärv. När beslaget hävs skall egendomen lämnas tillbaka till den person från vilken föremålet togs.

För att stärka målsägandens rätt och ge denne ökade praktiska möjligheter att få sin rätt prövad infördes den ovan nämnda underrättelseskyldigheten genom ett tillägg i 27 kap. 8 § rättegångsbalken.

Bestämmelserna om underrättelse och tidsfrist omfattar samtliga skeden av förundersökningen och handläggningen av åtalet fram till dess att domstol har avgjort målet genom dom. Beslaget skall bestå under tidsfristen (se prop. 1997/98:168 s. 16).

Underrättelseskyldigheten omfattar först och främst de situationer då ett beslag kan komma att hävas innan åtal har väckts, dvs. när en förundersökning läggs ned eller när beslut fattas om att inte väcka åtal.

Det finns också efter det att åtal har väckts situationer när det inte finns några straffprocessuella skäl att låta ett beslag bestå och detta därför skall hävas trots att den som gör anspråk på egendomen inte hunnit få sitt anspråk prövat av domstolen. Detta gäller om åklagaren beslutar att lägga ned åtalet samt om domstolen avvisar åtalet eller avskiljer ett enskilt anspråk för att handläggas som ett tvistemål. Förfarandet med underrättelseskyldighet och tidsfrist är därför tillämpligt även för sådana situationer (se a. prop. s. 16 f.). Om domstolen avvisar åtalet eller avskiljer det enskilda anspråket, är det således domstolen som skall ombesörja underrättelsen.

Det framhålls vidare i förarbetena (a. prop. s. 15) att den förordade övergången till vindikationsprincipen avseende stöldgods inte kommer att innebära att regeln förlorar sin betydelse eftersom det när en förundersökning läggs ned finns en risk att den hos vilken beslaget har gjorts skaffar undan egendomen om beslaget hävs, oavsett vilken princip man tillämpar.

3.4.3 Sekretess

I sekretesslagen (1980:100) förekommer två typer av s.k. skaderekvisit, ett rakt som innebär presumtion för offentlighet och ett omvänt som innebär presumtion för sekretess. Det raka skaderekvisitet innebär att sekretess föreligger, om det kan antas att en viss skada uppkommer om uppgiften röjs. Det omvända rekvisitet innebär att sekretess gäller, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan skada (prop. 1979/80:2 Del A s. 79 f.).

I 9 kap. 17 § sekretesslagen första stycket föreskrivs att sekretess gäller i ett antal myndigheters olika verksamheter, som har anknytning till brottsutredningar av olika slag, för uppgifter om enskilda personliga och ekonomiska förhållanden. Sekretess gäller bl.a. i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål (punkt 1) och i

angelägenhet, som avser användning av tvångsmedel i brottmål eller i annan verksamhet för att förebygga brott (punkt 2). Sekretessen gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men, vilket innebär att sekretessen är begränsad genom ett omvänt skaderekvisit (andra stycket). Fram till den 1 april 1999 begränsades sekretessen i 9 kap. 17 § sekretesslagen genom ett rakt skaderekvisit. Skälet till att skaderekvisitet ändrades var de nya regler om polisens register som då infördes (se prop. 1997/98:97). Dessa nya regler innebar bl.a. att den absoluta sekretess som tidigare gällt för polisens register togs bort, vilket ansågs kräva vissa skärpningar i sekretesskyddet för enskilda i 9 kap. 17 § sekretesslagen.

Enligt vad utredningen har erfarit har det omvända skaderekvisitet i bestämmelsen medfört att en målsägande som vill framställa anspråk på ett föremål som tagits i beslag i vissa fall har nekats att få information om identiteten på den hos vilken beslaget har gjorts och därmed inte kunnat ta tillvara sin rätt på det sätt som var avsikten med den ovan redovisade underrättelseskyldigheten (se avsnitt 3.4.2). Även Ekosekretessutredningen (Ju 1997:04), har i en promemoria till Justitiedepartementet av den 11 februari 1999 pekat på att ändringen till ett omvänt skaderekvisit torde få negativa konsekvenser för polisens och åklagarens möjligheter att lämna ut uppgifter till målsägande och andra enskilda. Frågan är nu föremål för översyn inom Justitiedepartementet.

4 Utländska förhållanden

4.1 De nordiska länderna

4.1.1 Danmark

I Danmark har man inte någon allmän lag om godtrosvärv. Regleringen utgörs i stället av spridda lagregler och domstolspraxis. Historiskt sett har man i dansk rätt utgått från vindikationsprincipen. Den Danske Lov innehåller bestämmelser om vindikation av stulet, lånat och pantsatt gods.

Vissa godtrossituationer skall enligt dansk rätt bedömas med utgångspunkt från allmänna rättsgrundsatser. För andra situationer finns uttryckliga regler. Vid förvärv av stöldgods gäller enligt Den Danske Lov (DL 6-17-5) att den bestulne har rätt att vindicera ”stjålne koster”. Bestämmelsen tar uttryckligen bara sikte på stulet gods. Den tillämpas emellertid analogt beträffande sådant gods som har frånhänts den ursprungliga ägaren genom ”röveri og afpresning”. I vissa situationer kan även ”åger” tänkas ge en rätt till vindikation. Mer tveksamt anses vara vad som gäller beträffande hittegods (Michael Elmer och Lise Skovby, *Ejendomsretten I*, 3. udg., s. 189).

Exstinktionsprincipen har slagits fast i en rad fall, såväl i lagstiftning som praxis. Detta har i den danska doktrinen formulerats så att tendensen går mot exstinktion och att man nu ”fordomsfrit må avgøre fra tilfælde til tilfælde, hvad resultatet må blive” (W.E. von Eyben, *Formuerettigheder*, 7. udg., s. 222). Uttalandet bör uppfattas så att man i Danmark numera är öppen för att tillämpa exstinktionsprincipen i vissa situationer (Elmer m.fl. a.a. s. 163). Utgångspunkten är dock alltjämt vindikation i den bemärkelsen att det krävs särskilda betingelser för att exstinktionsprincipen skall tillämpas. I mycket allmänna ordalag kan man uttrycka dessa betingelser så att exstinktion blir aktuell främst i situationer där den ursprungliga ägaren haft möjlighet att genom rimliga åtgärder gardera sig mot förlust av egendomen.

I praxis har exstinktionsprincipen tillämpats bl.a. då ägaren har frånhänts egendomen genom bedrägeri. I rättsfallet U 1959.578 Ö hade en guldsmedsaffär sålt silverbestick utan att kontrollera identiteten på kunden i fråga, som betalade med check, vilken senare visade sig vara falsk. Säljaren ansågs härigenom ha uppvisat en sådan oförsiktighet att han förlorat rätten att återkräva besticken från den godtroende förvärvare (en antikvitetshandlare) som kunden hade sålt besticken vidare till. I U 1972.746 H och U 1975:381 H ansågs en konstnär, som tidigare hade blivit bestulen på målningar av sin son ha varit oförsiktig genom att trots detta låta sonen ha en okontrollerad tillgång till sina målningar samt sälja målningar till konsthandlare. Konstnären ansågs härigenom ha orsakat att sonen i konsthandlarkretsar uppfattades som berättigad att företräda fadern. På grund härav kunde han inte göra gällande någon vindikationsrätt.

Någon preskriptionsbestämmelse gäller inte för rätten att vindicera stulet gods. Däremot anses den berättigade kunna mista sin vindikationsrätt, om han trots vetskap om någon annans orättmätiga disposition över egendomen inte gör sin rätt gällande mot förvärvaren inom rimlig tid. Den berättigade anses inte böra ha rätt att låta en förvärvare sväva i ovisshet om ett anspråk under obestämd tid, eftersom förvärvaren därigenom kan förlora sina möjligheter att rikta anspråk gentemot den som överlätit egendomen till honom (se Knud Illum, Dansk tingsret, 3 uppl. s. 362 f.).

Vidare begränsas den ursprungliga ägarens rätt att återfå egendomen genom att den danska lagstiftningen innehåller regler om hävd. Av Den Danske Lov följer att den som i god tro innehaft egendomen i tjugo år har rätt att behålla den (DL 5-5-1).

4.1.2 Norge

I Norge finns en särskild lag om godtrosvärförvärv, Lov 2 juni 1978 nr 37 om godtroerverv av løsøre. Lagen har efter sin tillkomst varit föremål för vissa smärre ändringar. Utgångspunkten för lagstiftningen är exstinktionsprincipen. Den som mot vederlag har förvärvat ett "lösøreting" i god tro får rätt till egendomen (1 §). Någon lösenrätt föreligger inte för den ursprungliga ägaren.

För egendom som "er eller må antas å være fravendt eieren eller noen som sitter med tingen på hans vegne, ved tyveri, brukstyveri, ran eller annen vold eller trusel om vold" gäller emellertid vindikationsprincipen (2 § första stycket). De förbrott som konstituerar vindikationsrätten – stöld, egenmäktigt förfarande, rån eller annat våld eller hot om våld – är alltså inte desamma som i dansk rätt. Den

nämnda bestämmelsen gäller oavsett om gärningsmannen kan straffas för brottet eller inte.

Exstinktionsprincipen gäller inte heller beträffande konstverk, antikviteter eller museiföremål som är i offentlig ägo eller tillhör en privat samling som är tillgänglig för allmänheten (2 § andra stycket).

Om egendomens ägare vill framställa ett vindikationskrav mot en godtroende förvärvare, måste han göra detta ”uten ogrundet opphold” efter att han fått sådan kännedom att han kan göra sitt krav gällande eller han borde ha skaffat sig sådan vetskap (3 § första stycket).

I fall då en godtroende förvärvare måste lämna tillbaka egendom och ägaren kan lastas för att egendomen har kommit på avvägar, har förvärvaren rätt att få ersättning för sina utgifter för inköp och förbättring. Ägaren är dock aldrig skyldig att betala mer än vad saken är värd vid återlämnandet (3 § andra stycket).

Den ursprungliga ägarens vindikationsanspråk preskriberas inte. Däremot kan anspråket falla bort till följd av bestämmelserna i den norska lagen om hävd, Lov 9 december 1966 nr 1 om hevd. Den som innehaft egendomen under en sammanhängande tid av tio år har rätt att behålla den, under förutsättning att han var i god tro både när han fick den i sin besittning och under innehavstiden (2 § andra stycket och 4 §). Detsamma gäller även om det är flera som innehaft egendomen i en följd efter varandra (3 §).

Hävd kan enligt norsk rätt inte bara grunda äganderätt utan även panträtt och nyttjanderätt. För annan egendom än lösöre och löpande värdepapper är hävdetiden tjugo år.

4.1.3 Finland

Bestämmelserna om godtrosförvärv i Finland motsvarar de bestämmelser som gällde i Sverige före tillkomsten av den svenska godtrosförvärvslagen. De två lagrummen i 1734 års lag, 11 kap. 4 § och 12 kap. 4 § handelsbalken, om lånat och deponerat gods är utgångspunkt för lösningen av den konflikt som uppkommer mellan den ursprungliga ägaren och den godtroende förvärvaren vid överlåtelse av egendom som obehörigen har frånhänts någon. Vid förvärv av anförtrött gods eller lösöre med återtagandeförbehåll och vid olika fall av dubbeldisposition tillämpas exstinktionsprincipen. Den ursprungliga ägaren har dock rätt att lösa tillbaka godset, om han så önskar.

När det är fråga om icke anförtrödd egendom, avviker de finska bestämmelserna från de svenska. Enligt den finska strafflagens promulgationslag, SP 11 §, tillämpas vindikationsprincipen, om den ursprungliga ägaren har förlorat godset genom snatteri, stöld, rån eller

utpressning. Uppräkningen av brotten anses enligt doktrin och praxis vara uttömmande. Har egendomen frånhänts den ursprungliga ägaren genom något annat brott gäller således exstinktionsprincipen.

Det finns inte några regler om preskription av den ursprungliga ägarens rätt till egendomen. Av den ”allmänna passivitetsprincipen” anses dock följa att denne inte kan vänta hur länge som helst med att framställa sitt krav.

4.1.4 Island

Island har inga lagfästa regler om godtrosvärv och inte heller någon omfattande rättspraxis i fråga om sådana tvister.

Den allmänna grundsatsen synes vara att en förvärvare inte kan erhålla bättre rätt till en sak än sin fångesman, men en möjlighet till godtrosvärv torde i vissa fall föreligga. Det förhållandet att en sak har stulits från ägaren föranleder inte någon annorlunda bedömning än om egendomen obehörigen har frånhänts ägaren på något annat sätt.

Island har en särskild lagstiftning om hävd, Lov 46/1905 um hefd av den 10 november 1905, som ger den som har innehaft egendom med äganderättsanspråk i tio år rätt att behålla egendomen. Om flera i en följd efter varandra har innehaft egendomen, gäller tio års sammanlagd hävdetid (3 §). Den som har fått egendomen genom ett brottsligt förfarande eller på något annat oärligt sätt kan inte få någon rätt till den på grund av hävd. Detsamma gäller om innehavaren av egendomen före hävdetidens slut får vetskap om att den har åtkommit på ett sådant sätt (2 § andra stycket). Det krävs full vetskap om att så har skett för att innehavaren skall förlora sin rätt till den. Det räcker således inte med oaktsamhet, inte ens om den är grov. Även nyttjanderätt kan förvärvas genom hävd.

4.2 Baltikum

4.2.1 Estland

Möjligheten att göra godtrosvärv av lös egendom regleras i Asjaõigusseadus (RT I, 1993, 39, 590), ”sagrättslagen”, som trädde i kraft den 1 december 1993. Enligt huvudregeln får en godtroende förvärvare äganderätt till en lös sak som han förvärvar i god tro, även om överlåtaren inte var behörig att överlåta egendomen (§ 95). Förvärvaren anses ha varit i ond tro, om han visste eller borde ha vetat att

överlåtaren inte var behörig att överlåta äganderätten. Den ursprungliga ägaren kan då när som helst kräva tillbaka egendomen.

Äganderätt på grund av godtrosförvärv uppkommer inte omedelbart vid förvärvet i de fall då det rör sig om en sak som har stulits från ägaren, förlorats eller på annat sätt har kommit ur ägarens besittning mot dennes vilja. Sådana saker kan krävas tillbaka av den ursprungliga ägaren fram till dess förvärvaren har fått äganderätt till saken genom preskription.

En besittare kan genom preskription få äganderätt till en stulen sak, om han utan avbrott besitter den i god tro under fem år. Besittaren anses ha varit i god tro, om han inte vet och inte heller borde veta att hans besittning saknar laga grund eller att en annan person har större rätt till saken (§ 35). Besittning anses ske i god tro, så länge det motsatta inte har bevisats. Bevisbördan för ond tro ligger alltså på den ursprungliga ägaren.

Preskription kan inte ske om förvärvaren är i ond tro, dvs. om han vid förvärvet visste eller borde veta att han inte fick äganderätt till saken eller han fick veta detta före preskriptionstidens utgång.

4.2.2 Lettland

Bestämmelser om godtrosförvärv finns i Lettlands civillag från 1937, som åter trätt i kraft 1993. Grundregeln är att en ägare bibehåller sin äganderätt, om hans egendom obehörigen skulle överlåtas till någon annan. Godtrosförvärv kan dock ske i vissa fall som anges i civillagens 1065 och 1066 §§, nämligen då det är fråga om lös egendom som en ägare frivilligt har anförträtt åt någon annan person genom lån, pant, eller förvaring. Detsamma gäller beträffande egendom som har överlämnats för transport eller bearbetning. En godtroende förvärvare kan få äganderätt till sådan egendom, även om hans fångesman inte var behörig att överlåta egendomen till honom.

Som framgått är det inte möjligt att göra godtrosförvärv av stulen egendom. Möjligen skulle den allmänna preskriptionstid på tio år som gäller enligt civillagen kunna tänkas bli aktuell i dessa fall.

4.2.3 Litauen

Frågor om godtrosförvärv regleras i Civillagstiftningen, del 14, ”Skydd av och garantier för ägares rätt”, kap. 142–148.

Av denna lagstiftning följer att den ursprungliga ägaren har rätt att återfå egendom som har överlåtits olagligt. Om egendom förvärvats i

god tro från en obehörig överlåtare utan att köparen visste eller borde ha vetat om den bristande behörigheten, har den rätta ägaren rätt att återfå egendomen endast om den stulits från honom, eller om han på annat sätt har förlorat besittningen av den. Om förvärvaren har fått egendomen genom gåva, har den rätta ägaren dock alltid rätt att återfå egendomen.

I de fall den rätta ägaren har rätt att återfå egendomen från en godtroende förvärvare har han även rätt att få ersättning för eventuell avkastning av egendomen från den tidpunkt då förvärvaren fått vetskap om de omständigheter som gjort förvärvet olagligt.

Den godtroende förvärvaren har rätt att avlägsna och behålla eventuella förbättringar som han har tillfört egendomen, om inte detta medför skador på den. I så fall har han i stället rätt till ersättning för förbättringarna.

En ägare har inte rätt att återfå pengar eller värdepapper från en godtroende förvärvare.

4.3 Övriga Europa

4.3.1 England

Den grundläggande regeln i anglosaxisk rätt när det gäller överförandet av rätten till lös egendom kan uttryckas i maximen ”*nemo dat quod non habet*” (ingen kan ge det han inte har). Denna grundsats har kommit till uttryck i den engelska köplagen, Sale of Goods Act 1979 kap. 54, section 21 – (1). Bestämmelsen innebär i princip att en köpare som köper något från en obehörig säljare, aldrig kan få bättre rätt till godset än den som säljer.

Det finns flera undantag från denna huvudregel (se SOU 1984:16 s. 119 ff.). Av intresse i fråga om stöldgods var främst den tidigare gällande regeln att den som i god tro köpte egendom på en s.k. market overt fick äganderätt till det köpta, även om säljaren inte var behörig att överlåta egendomen, t.ex. på grund av att det var fråga om stöldgods.

Regeln härstammade från medeltiden och byggde på tanken att eftersom den som ville sälja något i princip var hänvisad till att göra detta på den lokala marknaden, så var det också möjligt för den som hade blivit bestulen eller obehörigen frånhänd sin egendom på annat sätt att återfinna den förlorade egendomen genom att leta på marknaden. Det ansågs vara hans skyldighet att göra detta. Om han misslyckades med att återfinna sin egendom, kunde en köpare, som inte kände till att egendomen hade frånhänts den rätta ägaren, förvärva äganderätten till det köpta.

Regeln om market overt avsåg från början endast lokala marknader, men kom med tiden att gälla även vid inköp i City of London när City under medeltiden fick tillstånd att ha permanenta marknader.

Eftersom handeln numera inte längre är begränsad till marknader eller City of London, ansågs de praktiska skälen för regeln om market overt inte längre föreligga. Den upphävdes genom Sale of Goods (Amendment) Act 1994.

En ägares möjlighet att återfå stulen egendom från den som har förvärvat den i god tro begränsas dock genom den s.k. Limitation Act 1980, av vilken det följer att en sådan talan måste väckas senast inom sex år från det att han ursprungligen fränhändes egendomen (kap. 58, part I, 4.)

4.3.2 Frankrike

Enligt fransk rätt ger besittning till lösöre presumtion för ett rättmätigt innehav, "la possession vaut titre" (Code civil artikel 2279).

Den som har förlorat eller blivit bestulen på ett föremål, har emellertid enligt den nämnda bestämmelsen rätt att vindicera föremålet. Han måste dock göra sitt krav gällande inom tre år, räknat från dagen då förlusten eller stölden skedde. Efter denna tidsfrist upphör rätten att kräva tillbaka det stulna från en godtroende förvärvare.

Om den godtroende förvärvaren har köpt stulet eller förlorat gods på en mäsas, en marknad, en offentlig auktion eller hos en handlare som handlar med detta slags varor, måste den ursprungliga ägaren betala lösen för att få tillbaka sin egendom. Lösenbeloppet skall motsvara vad innehavaren har betalat (Code civil artikel 2280).

4.3.3 Grekland

Enligt den grekiska civillagen kan en förvärvare få äganderätt till lös egendom genom hävd, även om han har förvärvat egendomen från någon som inte var behörig att överlåta den. Förutsättningen är att förvärvaren var i god tro när han fick egendomen i sin besittning och att han därefter innehaft egendomen i tre år. Med god tro avses i sammanhanget att förvärvaren utan att vara grovt oaktsam har uppfattningen att han genom förvärvet har fått äganderätt till egendomen (artikel 1041–1044). Förvärvarens rätt till egendomen kvarstår, även om hans goda tro upphör efter det han fått egendomen i sin besittning.

Om en godtroende förvärvare måste lämna ifrån sig egendomen till den rätta ägaren före hävdetidens utgång, har han i viss omfattning rätt till ersättning för de kostnader egendomen förorsakat honom under innehavet (artikel 1100–1103).

Även om grundprincipen sägs vara, att stulen och borttappad egendom inte kan bli föremål för godtrosvärv (artikel 1038), är undantagen från denna grundprincip omfattande, eftersom pengar och ”icke-registrerad” egendom kan godtrosvärvas liksom all egendom som säljs på en offentlig auktion eller på en marknad (artikel 1039).

4.3.4 Italien

I den italienska rätten erkänns godtrosvärv av lösa saker som en huvudprincip, oberoende av om det är fråga om anförtrodd eller icke anförtrodd egendom. Den som förvärvat lösöre från någon annan än den rätta ägaren får äganderätt till saken, om han är i god tro när saken lämnas över till honom (Codice civile artikel 1153). Frågan om godtrosvärv kan ske genom gåva är föremål för olika uppfattningar i den italienska doktrinen.

Den som besitter egendomen utan att veta att han kränker någon annans rättighet anses vara i god tro. God tro anses inte kunna föreligga vid grov vårdslöshet. Förvärvaren behöver bara vara i god tro vid själva besittningsövergången, men inte under det fortsatta innehavet av saken (artikel 1147).

I fråga om registrerade lösa saker och ”universalita di mobili” uppkommer äganderätt på grund av godtrosvärv inte vid traditionen av egendomen, utan först sedan en viss hävdetid har gått ut.

En överlåtelse av lösa saker som skall registreras (främst bilar och andra motorfordon, båtar och flygplan) får enligt italiensk rätt sakrättslig verkan först genom inskrivning i ett offentligt register. Med ”universalita di mobili” avses ett flertal saker som inte hänger samman fysiskt, men har samma ägare och fyller en gemensam funktion. Som exempel kan nämnas en hjord, ett bibliotek eller en konstsamling.

Efter tjugo års hävdetid får den, som gjort ett förvärv från en obehörig överlåtare, äganderätt till egendomen, även om förvärvet skett i ond tro (artikel 1161).

I fråga om registrerade lösa saker får en godtroende förvärvare, som har förvärvat egendomen från den rätta ägaren, äganderätt till egendomen efter en hävdetid på tre år, under förutsättning att fångeshandlingen registrerats (artikel 1162). Har förvärvet inte skett från rätt ägare eller om fångeshandlingen inte registrerats är hävdetiden

tio år. Har förvärvet gjorts i ond tro gäller den ovan angivna hävdetiden på tjugo år.

För ”universalita di mobili” är hävdetiden tjugo år, men om god tro, överlåtelse av äganderätt och tradition föreligger, begränsas hävdetiden till tio år.

Någon rätt för en ursprunglig ägare, som obehörigen har frånhänts sin egendom, att lösa tillbaka den från en godtroende förvärvare finns inte i italiensk rätt.

4.3.5 Nederländerna

De nederländska reglerna om godtrosförvärv återfinns i civillagen, Burgerlijk Wetboek (BW), som trädde i kraft 1992.

Huvudregeln om exstinktiva godtrosförvärv återfinns i artikel 3:86. En överlåtelse av äganderätt eller begränsad sakrätt från en obehörig överlåtare är giltig under förutsättning att överlåtelsen sker mot vederlag och förvärvaren är i god tro. En ytterligare förutsättning är att tradition av egendomen har skett (artikel 3:90, 91 eller 93). Godtrosförvärv kan ske av lösöre, annan oregistrerad egendom och löpande skuldebrev (artikel 3:86).

Även s.k. registeregendom kan emellertid godtrosförvärvas, om ett förvärv är ogiltigt på grund av fel eller ofullständigheter i registren eller om bristen i överlåtarens behörighet att överlåta egendomen inte har framgått av registren.

Har ett godtrosförvärv ägt rum, föreligger ingen lösenrätt för den ursprungliga ägaren.

En ursprunglig ägare har, oberoende av förvärvarens goda tro, rätt att vindicera stulen egendomen, om han gör sitt anspråk gällande inom tre år från stölden (artikel 3:86). Någon skyldighet att betala lösen föreligger inte.

Vindikationsrätt beträffande stulen egendom föreligger dock inte, om en konsument i god tro har köpt den stulna egendomen i en butik, som är belägen i en fastighet och sysslar med handel med det aktuella egendomsslaget. Någon vindikationsrätt föreligger inte heller i fråga om stulna pengar eller löpande skuldebrev (artikel 3:86).

I de undantagsfall godtrosförvärv har skett av registeregendom föreligger inte någon vindikationsrätt för den ursprungliga ägaren.

Med god tro avses att förvärvaren inte kände till eller borde ha känt till överlåtarens bristande behörighet (artikel 3:11). Den som påstår ond tro anses i allmänhet ha bevisbördan för detta påstående (artikel 3:118).

Den nederländska lagstiftningen innehåller även en regel om skyldighet för förvärvaren att kunna lämna upplysningar om sin

fångesman. Den som inom tre år från förvärvet uppmanas att identifiera överlåtaren, skall utan dröjsmål kunna ge en sådan upplysning som är tillräcklig för att spåra denne. Det räcker dock att förvärvaren lämnar sådan information som kunde anses vara tillräcklig vid förvärvet (artikel 3:87). Om han inte kan fullgöra sin upplysningskyldighet, kan han inte heller göra ett godtrosvärv med stöd av huvudregeln i artikel 3:86. Det beskrivna stadgandet är inte tillämpligt vid förvärv av pengar.

En ägares rätt att få tillbaka egendom, som obehörigen har frånhänts honom, preskriberas oberoende av förvärvarens onda eller god tro efter tjugo år (artikel 3:105 och 3:306). Därmed får förvärvaren äganderätten till egendomen.

4.3.6 Polen

Enligt polsk rätt är den grundläggade regeln att ett avtal om överlåtelse av äganderätt inte får någon sakrättslig verkan, om den som överlåter egendomen inte är behörig att göra detta. Förvärvaren kan dock enligt Civilbalken (CB) artikel 169 § 1 få äganderätt om han inte var i ond tro vid förvärvet (Polsk författningssamling nr 16:93 av den 23 april 1964 med senare ändringar). God tro anses utesluten inte bara då förvärvaren är medveten om att överlåtaren inte är behörig att förfoga över egendomen, utan även då den bristande insikten beror på oaktsamhet.

Regeln om godtrosvärv har i sin tur ett undantag (CB artikel 169 § 2). När det gäller egendom som är borttappad, stulen eller som ägaren har förlorat på annat sätt, får förvärvaren äganderätt till egendomen först efter att en tidsfrist på tre år har löpt ut. Tidsfristen räknas med utgångspunkt från den tidpunkt då borttappandet, stölden eller förlusten skedde. För att kunna göra ett exstinktivt fång i dessa fall, måste förvärvaren vara i god tro, inte bara vid förvärvet utan också vid tidsfristens utgång.

Beträffande pengar, innehavarpapper och egendom som har förvärvats på offentlig auktion eller i samband med ett exekutivt förfarande, gäller inte den beskrivna regeln om tidsfrist.

Den som har förlorat rätten till egendomen på grund av någon annans godtrosvärv har inte rätt att återfå den mot lösen.

I sammanhanget kan nämnas att godtrosvärv endast kan göras av sådan egendom som kan förekomma i den vanliga handeln. Det går alltså inte att genom godtrosvärv få äganderätt till egendom som endast får ägas av staten, såsom exempelvis militära vapen eller guldackor.

4.3.7 Ryssland

Den 1 januari 1995 trädde en ny civillag i kraft i Ryssland. I lagen finns bl.a. bestämmelser om vad som skall anses vara ”personlig egendom” och om hur äganderätt till sådan egendom uppkommer. All egendom, som inte enligt en uppräknings i artikel 130 utgör fast egendom, anses vara personlig egendom. Äganderätt till sådan egendom kan uppkomma bl.a. genom förvärv från ägaren, men i vissa fall även från en annan överlåtare än denne (artikel 218).

Bestämmelser av betydelse i samband med godtroshöft förvärv finns i artiklarna 301–306. Som huvudregel har en ägare rätt att på begäran få tillbaka egendom, som obehörigen har frånhänt honom. Den som i god tro förvärvat egendom från någon som saknar rätt att överlåta den, kan göra ett godtroshöft förvärv. Med god tro avses i sammanhanget att förvärvaren inte kände till eller kunde känna till överlåtarens bristande behörighet.

Ägaren har dock rätt att från en godtroende förvärvare få tillbaka egendom, som har stulits eller frånhänt honom mot hans vilja på något annat sätt. Detsamma gäller om egendomen obehörigen har frånhänt någon, som han har anförtrott den åt. Ägaren måste dock göra sitt krav gällande genom att väcka vindikationsstalan vid domstol inom tre år från det han fick kännedom om förlusten.

Civillagen anger inte den närmare innebörden av att frånhändandet på angivet sätt har skett mot innehavarens vilja. Härmed torde bl.a. avses att frånhändandet har skett med våld eller utan innehavarens vetskap.

Ägaren har, oberoende av hur egendomen har frånhänt honom, inte någon vindikationsrätt från en godtroende förvärvare när det är fråga om pengar eller innehavarpapper.

När en godtroende förvärvare är skyldig att lämna tillbaka egendom till ägaren, kan han vara berättigad till ersättning för vissa kostnader som egendomen har medfört.

Några särskilda bestämmelser angående möjligheten att göra godtroshöft förvärv i den reguljära handeln finns inte.

I artikel 234 finns allmänna bestämmelser om preskription. Om någon i god tro, öppet och utan avbrott under fem år besitter ett föremål, får han äganderätt till föremålet. Vid beräkningen av preskriptionstiden får han tillgodoräkna sig även den tid hans fångesman har innehaft egendomen. En förvärvare kan dock aldrig genom hävd bli ägare till ett föremål före den tidpunkt då ägarens ovan nämnda vindikationsfrist på tre år har gått ut.

4.3.8 Schweiz

I Schweizerisches Zivilgesetzbuch, den schweiziska civillagboken, stadgas att den som i god tro förvärvar äganderätt eller en begränsad sakrätt till lösöre har rätt att behålla saken, även om hans fångesman inte hade rätt att överlåta godset (artikel 933). Inte heller är en godtroende förvärvare skyldig att lämna tillbaka pengar eller innehavarpapper, som ofrivilligt kommit ur den tidigare innehavarens besittning (artikel 935).

Om en lös sak har stulits eller om ägaren på annat sätt ofrivilligt har förlorat den, har ägaren under fem år rätt att kräva tillbaka saken från innehavaren, även om denne är i god tro (artikel 934). Har innehavaren köpt saken på en offentlig auktion, på torget eller hos en köpman som handlar med liknande varor, har den ursprungliga ägaren endast rätt att återfå egendomen mot lösen, som motsvarar vad denne har betalat för egendomen.

Den ursprungliga ägaren har alltid rätt att kräva tillbaka en lös sak, om förvärvaren var i ond tro vid sitt förvärv (artikel 936).

Schweizerisches Zivilgesetzbuch innehåller dessutom bestämmelser om hävd till lös egendom. Den som i god tro innehåft sådan egendom i fem år med äganderättsanspråk, förvärvar äganderätten till den genom hävd (artikel 728).

4.3.9 Tyskland

Det är enligt tysk rätt möjligt att göra godtrosvförvärv av lös egendom som obehörigen har överlåtit. En förvärvare kan enligt Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) få äganderätt, om han förvärvar egendomen i god tro och övriga lagliga förutsättningar för äganderättsförvärv föreligger. God tro anses inte föreligga, om förvärvaren kände till att saken inte tillhörde överlåtaren, eller om detta var okänt för honom på grund av grov oaktsamhet (§ 932).

Den ursprungliga ägaren har inte rätt att lösa tillbaka egendomen, efter att ett godtrosvförvärv har skett.

Äganderätt genom godtrosvförvärv kan inte uppkomma om egendomen har stulits från ägaren, eller om denne har tappat den eller förlorat den på något annat sätt, dvs. i andra fall än då han har anförtrott egendomen åt någon annan (§ 935 första stycket). I dessa fall har ägaren rätt till vindikation. Vindikationsrätten gäller dock inte i fråga om pengar, innehavarpapper eller saker som har sålts på offentlig auktion (§ 935 andra stycket).

Ägarens vindikationsrätt kan preskriberas efter trettio år enligt allmänna regler om preskription av civilrättsliga anspråk (§ 195). Preskription kan ske oberoende av förvärvarens goda eller onda tro.

Om förvärvaren var i god tro vid sitt förvärv och därefter har innehaft egendomen under tio år i forsatt god tro, får han äganderätten genom hävd (§ 937). Detta gäller även stulen, borttappad eller på annat sätt förlorad egendom, som enligt bestämmelserna i § 935 andra stycket inte kan godtrosvärförvärfas.

4.3.10 Österrike

Enligt österrikisk lagstiftning är utgångspunkten att en ägare har rätt att få tillbaka en sak som obehörigen innehas av någon annan (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch § 366). En sådan rätt föreligger dock inte gentemot en ”redlig innehavare”, som kan bevisa att han har förvärvat saken på offentlig auktion, köpt den av en handlare, som har rätt att handla med varor av detta slag, eller förvärvat egendomen från någon, som fått egendomen anförtrodd åt sig av den ursprungliga ägaren. I sådana fall får den redlige besittaren behålla egendomen och den ursprungliga ägaren får nöja sig med ersättning från den som han anförtrott egendomen åt (ABGB § 367).

Kan det emellertid bevisas att det på grund av sakens beskaffenhet, dess låga pris, överlåtarens person, omständigheterna vid försäljningen eller andra omständigheter fanns anledning att fatta misstankar angående överlåtarens redlighet, betraktas förvärvaren som en ”oredlig innehavare” och är skyldig att lämna ifrån sig egendomen (ABGB § 368).

Säljer en köpman lös egendom i sin rörelse får förvärvaren äganderätt till egendomen, även om säljaren inte var rätt ägare eller behörig att överlåta den. Förutsättningen är dock att förvärvaren är i god tro. Han anses inte vara i god tro, om han känner till säljarens bristande behörighet, eller om hans bristande insikt beror på grov oaktsamhet. Äganderätt för förvärvaren uppkommer inte heller om egendomen har stulits från ägaren, eller om denne har tappat den eller förlorat besittningen till den på något annat sätt (Handelsgesetzbuch § 366). I sådana fall har den ursprungliga ägaren rätt till vindikation.

Vindikationsrätten preskriberas aldrig. Däremot kan den ursprungliga ägaren förlora sin rätt till egendomen på grund av att den godtroende förvärvaren har erhållit äganderätten till den genom hävd. Äganderätt genom hävd erhålls redan efter tre år (ABGB § 1466).

4.4 USA

Godtrosförvärv regleras i Förenta Staterna genom delstatliga lagar. Den grundläggande föreställningen inom förmögenhetsrätten i Förenta Staterna synes vara att ingen ska kunna förlora sin äganderätt till lösöre utan att ha samtyckt till detta.

Om ägaren inte avser att överlåta sin äganderätt till ett föremål till en annan person, men personen ändå erhåller besittning till föremålet, erhåller denne ingen äganderätt och kan därmed inte överföra någon äganderätt till senare förvärvare av föremålet. Denna regel kallas "void title rule" och innebär att, om en "title" är ogiltig i överlåtarens hand, dess kvalitet inte förbättras genom efterföljande överlåtelser. Detta gäller oavsett god tro hos förvärvarna och oavsett antalet omsättningsled som ligger mellan den ursprungliga dispositionen och senare förvärv. Regeln bygger på föreställningen att man inte kan ge vad man inte har – *nemo dat quod non habet* – och avser att inskräpa en försiktighetsattityd hos köpare – *caveat emptor* – "låt köparen akta sig".

Äganderättsförvärv i god tro av lösa saker medges dock från den som har förvärvat en "title" som är "voidable" (anfäktbar). En "voidable title" förvärvas från ägaren genom en överlåtelse som framkallas av förvärvaren genom ett svikligt eller bedrägligt förfarande. Frågan om en förvärvad "title" är "void" (ogiltig) eller "voidable" avgörs av ägarens överlåtelseavsikt. Har ägaren inte haft överlåtelseavsikt vid dispositionen är den "title" som förvärvaren erhållit "void" men har han haft överlåtelseavsikt är densamma "voidable".

En "voidable title" kan upphävas efter att rätta ägaren väckt talan om detta i behörig ordning. En överlåtelse av en lös sak från den som har "voidable title" till en godtroende förvärvare ger den senare en "good title" och därmed ett skyddat förvärv av egendomen.

För att skydda förvärv som sker i den ordinära handeln gäller särskilda regler till förmån för godtroende förvärvare. För att en godtroende förvärvare skall kunna erhålla skydd för sitt förvärv krävs att det har skett från en köpman i dennes rörelse och har avsett en vara av samma slag som köpmannen handlar med i rörelsen. Förutom att ha varit i god tro vid förvärvet skall förvärvaren ha handlat helt i enlighet med det sedvanliga handelsbruk som gäller i säljarens bransch. Avgörande för om en förvärvare erhåller skydd för sitt förvärv, trots brister i säljarens rätt att förfoga över godset, är det yttre sken som de faktiska omständigheterna vid köpet har förmedlat till förvärvaren. Om denne utifrån dessa omständigheter rimligen kan ha förväntat sig att säljaren hade rätt att överlåta egendomen, blir förvärvet i allmänhet skyddat. Ett förvärv i en pantbank anses inte ha skett inom den ordinära handeln.

Den som med svagare rätt faktiskt innehar en lös sak och hävdar äganderätt till den eller på annat sätt undanhåller eller disponerar över saken till förfång för någon annan som har starkare rätt till saken, gör sig skyldig till så kallad "conversion". Från den som utför eller har utfört "conversion" kan den som har starkare rätt till saken återvinna besittningen, erhålla ersättning för sakens marknadsvärde eller intäkterna från en utförd försäljning av saken.

Den som innehar någon annans lösöre utan att ha rätt till detta kan erhålla äganderätt till egendomen enligt institutet "adverse possession", dvs. hävd. "Adverse possession" föreligger när någon har ett kontinuerligt och exklusivt fysiskt innehav av någon annans egendom mot dennes vilja under minst den tid som anges i särskilda delstatliga författningar om preskriptionstid, benämnda "statutes of limitation". För att "adverse possession" skall anses föreligga fordras att innehavaren håller egendomen öppen och synlig och brukar den på ett sätt som tydligt visar att innehavaren hävdar äganderätt till egendomen. I de flesta delstater uppgår preskriptionstiden till mellan tre och sex år. Enligt rättspraxis börjar den inte att löpa förrän ägaren erhåller kännedom om var föremålet finns. När den stadgade tiden löpt ut preskriberas ägarens rätt att föra talan mot innehavaren av föremålet, som därmed erhåller "title" till detta.

5 Internationellt samarbete om reglering av godtrosförvärv

Betänkandet *Godtrosförvärv av stöldgods?* (SOU 1995:52) innehåller i avsnitt 11 en kortfattad redovisning av det internationella samarbetet om reglering av godtrosförvärv. I det följande återges bl.a. innehållet i detta avsnitt (se SOU 1995:52 s. 103–105).

Inom ramen för det nordiska lagstiftningssamarbetet gjordes under 1960-talet försök att tillskapa enhetliga regler för godtrosförvärv av lösöre. Nordiska rådet hemställde i februari 1959 att de nordiska ländernas regeringar skulle inleda ett gemensamt utredningsarbete. Ett sådant samarbete kom till stånd i Norge, Danmark, Finland och Sverige. Efter några års utredningsarbete lades betänkanden med förslag fram i de olika länderna, i de tre senare länderna med likartat innehåll. Som framgått av avsnitt 2 byggde det svenska betänkandet på exstinktionsprincipen och kompletterades med särregler beträffande stöldgods och avbetalningsgods som hade sålts med äganderättsförbehåll. Beträffande sådant gods ställdes särskilt höga krav på förvärvarens undersökningsskyldighet.

Förslagen resulterade dock aldrig i någon lagstiftning. Det var främst frågan om möjligheten att göra godtrosförvärv av stöldgods som var kontroversiell. I februari 1973 konstaterade Nordiska rådet att frågan var slutbehandlad för rådets del.

Ett lagstiftningssamarbete avseende godtrosförvärv var under 1960-talet aktuellt även inom UNIDROIT (International Institute for the Unification of Private Law). Institutet har sitt säte i Rom och räknar för närvarande regeringar från ett femtiotal länder som medlemmar, däribland Sverige.

År 1968 publicerade UNIDROIT ett förslag till en enhetlig lagstiftning om godtrosförvärv. Utgångspunkten för förslaget var exstinktionsprincipen. Efter bearbetning lades ett nytt utkast fram 1974. Även i detta förslag var exstinktionsprincipen huvudprincip, men undantag gjordes för de fall då egendomen hade stulits från ägaren (SOU 1984:16 s. 93 f.). Inte heller detta samarbete resulterade i någon gemensam lagstiftning och institutet avskrev projektet i maj 1980.

Inom UNIDROIT har även pågått ett samarbete med syfte att tillskapa en konvention om återlämnande av stulna eller olagligen exporterade kulturföremål. En sådan konvention antogs vid en diplomatkonferens i Rom i juni 1995.

Konventionen består av två delar. Den ena rör stulna föremål och den andra olagligt exporterade föremål. Konventionen avser endast internationella mellanhavanden, vilket innebär att föremålet måste ha passerat åtminstone en gräns.

Regleringen avseende stulna kulturföremål innebär att den som innehar stulen sådan egendom är skyldig att återlämna den efter en begäran av den återkrävande staten (artikel 3). Med stulen egendom jämföras olagligt utgrävda föremål. En stat som vill framställa ett krav på att få tillbaka ett föremål är skyldig att göra detta inom tre år från det att staten i fråga faktiskt visste – och därmed avses faktisk vetskap – var egendomen fanns och vem som innehade den, och senast inom 50 år från det att föremålet stals. För offentliga samlingar – dvs. föremål som ägs av det allmänna, religiösa institutioner och vissa institutioner med allmännyttigt ändamål – samt för vissa föremål som tillhör ursprungsbefolkningar finns inte någon yttersta preskriptionsfrist (artikel 3.4). Det finns dock möjlighet för en stat att tillämpa en tidsfrist om 75 år eller längre.

En godtroende innehavare av stulen egendom som tvingas att lämna ifrån sig ett föremål har rätt till skälig ersättning (artikel 4). Det skall göras rimliga ansträngningar för att förmå den som har överlåtit föremålet till innehavaren att betala ersättningen.

I fråga om återlämnande av *olagligt exporterade kulturföremål* är konventionens tillämpningsområde ganska vitt. Förenklat kan sägas att alla föremål som är av ”significant cultural importance” för den återkrävande staten omfattas av regleringen (artikel 5.3). Detta torde innebära en skyldighet att återlämna så gott som alla föremål för vilka tillstånd till utförelse inte skulle ha lämnats. En innehavare som är i god tro är berättigad till ersättning (artikel 6).

Konventionen har undertecknats av ett tjugotal stater men ratificerats av endast åtta stater (Finland, Litauen, Italien, Rumänien, Ungern, Bolivia, Paraguay och Peru). Sverige har ännu inte fattat något beslut i tillträdesfrågan.

Även inom andra organisationer har åtgärder vidtagits för att förhindra olovlig export och import av kulturföremål. Redan år 1970 antogs inom UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) en konvention om åtgärder rörande förbud mot och förhindrande av olovlig import, export och överförande av äganderätt avseende kulturegendom. Konventionen har ratificerats av bl.a. Finland och ett antal stater i södra och östra Europa, däribland

Frankrike. De övriga nordiska länderna samt Storbritannien och Tyskland m.fl. länder står utanför konventionen. För svenskt vidkommande har det ansetts att ett tillträde till konventionen måste förenas med förbehåll bl.a. vad gäller konventionens förbud mot införsel av kulturföremål som stulits från museer och samlingar. Sverige beslutade 1994 att inte tillträda konventionen. Sedan en tid tillbaka ses dock tillträdesfrågan över på nytt inom Kulturdepartementet.

I EU-sammanhang torde frågor om äganderätt på grund av godtrosförvärv knappast bli aktuella, eftersom det i EG-fördragets artikel 295 uttryckligen stadgas att fördraget inte i något hänseende skall ingripa i ländernas egendomsordning.

Inom EU har samarbetet emellertid lett fram till dels en förordning, dels ett direktiv angående export och återlämnande av kulturföremål.

EG-reglerna om kulturföremål består av dels en förordning /EEG/ nr 3911/92 om export av kulturföremål, dels ett direktiv 93/7/EEG om återlämnande av kulturföremål som olagligt har förts bort från ett medlemslands territorium.

Avsikten med EG-förordningen är att vid gemenskapens yttre gränser tillskapa en kontroll som gör det möjligt att hindra export av vissa kulturföremål som räknas upp i en bilaga till förordningen. För att sådana föremål skall få föras ut till ett land utanför gemenskapen krävs utförseltillstånd. Tillstånden utfärdas av respektive EU-land och kan vägras med stöd av landets interna lagstiftning till skydd för kulturskatter. En utfärdad exportlicens skall gälla inom hela EU-området, samtidigt som länderna gemensamt skall kontrollera exporten av kulturföremål vid gemenskapens yttre gräns. Förordningen har blivit gällande i Sverige genom medlemskapet i EU.

EG-direktivet om återlämnande av kulturföremål har tillkommit för att ge medlemsländerna en möjlighet att till sitt territorium få tillbaka kulturföremål som har förts ut ur landet i strid med nationella förbud och restriktioner. Med begreppet kulturföremål avses enligt direktivet föremål som enligt nationell lagstiftning klassas som nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde. Därutöver krävs att föremålen antingen finns angivna i en särskild bilaga som har fogats till direktivet, ingår i en offentlig samling eller utgör kyrkliga inventarier. Enligt direktivet skall den återkrävande staten ha möjlighet att föra talan om återlämnande vid domstol i det land där föremålet rent faktiskt befinner sig. Kravet skall riktas mot den som innehar föremålet. Den som åläggs att återlämna ett kulturföremål skall – under förutsättning att han har visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet – ha rätt att få skäligen ersättning. Det är upp till respektive medlemsland att utforma de närmare bestämmel-

serna om hur ersättningen skall bestämmas och hur bevisbördan för aktsamheten skall placeras.

Genom direktivet har tillskapats en offentligrättsligt grundad rätt för medlemsstaterna att rent fysiskt återfå förlorade kulturföremål till sitt territorium. Frågan om äganderätten till föremålen efter återlämnandet skall enligt direktivet avgöras enligt den återkrävande medlemsstatens lag. Det framgår också uttryckligen att direktivet inte är avsett att påverka tillämpningen av de civil- och straffrättsliga åtgärder som kan vidtas enligt nationell lagstiftning av den återkrävande medlemsstaten eller av ägaren till ett kulturföremål som har stulits.

Sverige har införlivat EG-direktivet i svensk rätt i form av ett sedan den 1 januari 1995 gällande nytt 6 kapitel i kulturminneslagen. Det har härigenom blivit möjligt för andra EU- och EES-länder att återkräva kulturföremål från vårt land. Genom motsvarande lagstiftning i andra länder, är det möjligt för vårt land att återkräva kulturföremål som olagligen har förts bort från Sverige.

Innebörden av regleringen är att den som innehar ett olagligen bortfört föremål inte får ha det i Sverige (prop. 1994/95:74 s. 16).

Ett kulturföremål anses ha blivit olagligen bortfört när det har förts från en stats territorium i strid med landets regler till skydd för nationella skatter, eller när det efter en tidsbegränsad laglig bortförelse inte har återlämnats eller om något villkor för bortförelsen har överträtts (3 §).

Talan om att återfå föremålet skall riktas mot den som faktiskt innehar föremålet, oavsett vem som är ägare till det (4 §).

Talan om återlämnande skall väckas inom ett år från det att den återkrävande staten fick kännedom om föremålets belägenhet och om vem som innehade det. Talan får inte väckas senare än 30 år efter det att föremålet olagligen fördes bort. I fråga om föremål, som enligt 2 § tillhör en offentlig samling och kyrkliga föremål som har ett särskilt skydd enligt den återkrävande landets lag, får dock talan väckas inom 75 år efter bortförelsen (6 §).

Om ett kulturföremål skall återlämnas är den som innehar föremålet för egen räkning berättigad till skälig ersättning av den återkrävande staten, om innehavaren visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet och i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten (7 §).

6 Svenska internationellt-privaträttsliga regler om godtrosförvärv

Detta avsnitt motsvarar i allt väsentligt kapitel 12 i betänkandet Godtrosförvärv av stöldgods? (SOU 1995:52 s. 107 och 108).

Enligt svensk internationell privaträtt anses principen om *lex rei sitae* gälla för sakrättsliga frågor och därmed även för godtrosförvärv. Principen innebär en tillämpning av lagen på den plats där egendomen var belägen vid tidpunkten för den händelse vars sakrättsliga verkningar skall bedömas (se Michael Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 5 uppl. s. 277).

När egendom stjäls i Sverige och sedan förs ut ur landet och säljs utomlands, blir möjligheterna att göra ett godtrosförvärv beroende av reglerna i det land där försäljningen sker. Tillåter det senare landets lag inte godtrosförvärv av stöldgods, kan den bestulnes äganderätt inte upphöra genom att någon gör ett godtrosförvärv av egendomen.

Om däremot egendom som har stulits utomlands förs till Sverige och säljs här, torde principen om *lex rei sitae* innebära att de svenska reglerna om godtrosförvärv blir tillämpliga. Det skulle alltså vara möjligt att genom ett godtrosförvärv i Sverige få äganderätt till egendom som har stulits i ett land, vars rätt inte tillåter godtrosförvärv av stöldgods.

Om någon i god tro köper en stulen sak i ett land, vars rätt inte tillåter godtrosförvärv av stöldgods, och tar med sig egendomen till Sverige, kan köparen inte enligt svenska regler få äganderätt till föremålet genom godtrosförvärv (se Bogdan a.a. s. 277 f.). De svenska reglerna om godtrosförvärv är knutna till själva förvärvet av egendomen. Denna händelse har inte ägt rum i Sverige och en tillämpning av regeln om *lex rei sitae* medför därför inte att svensk rätt blir tillämplig.

För att ett godtrosförvärv enligt godtrosförvärvslagen skall uppkomma krävs att någon har förvärvat lösöre genom överlåtelse från någon annan, att förvärvaren har fått egendomen i sin besittning och att han var i god tro. Flera faktorer måste alltså föreligga för att

förutsättningarna för ett sådant förvärv skall vara uppfyllda. Om olika omständigheter som är av avgörande betydelse för ett godtrosvärv (t.ex. köpet av egendomen respektive att köparen får den i sin besittning) inträffar i olika länder, kan komplicerade bedömningsfrågor uppkomma när det gäller att fastställa *lex rei sitae*-regelns innebörd beträffande förvärv i god tro av stöldgods.

Tillämpningen av *lex rei sitae* anses inte vara en lämplig lösning beträffande s.k. *res in transitu*, dvs. saker som vid den relevanta tidpunkten (t.ex. vid tiden för köpet) befann sig på genomfart i ett land till vilket de i övrigt inte hade någon anknytning av sakrättslig betydelse. Om en sak överläts under en sådan genomfart, anses det vara naturligare att bedöma de sakrättsliga verkningarna enligt ursprungs- eller destinationslandets lag. Det kan för övrigt ibland vara omöjligt att utröna var saken befann sig vid tiden för själva transaktionen, t.ex. när man i Sverige säljer en last som just då befinner sig på en lastbil, som på väg hit från Sydeuropa passerar flera gränser samma dag. Rättsläget är oklart beträffande sådana situationer. I fråga om godtrosvärv torde dock den faktiska *lex rei sitae* vid tiden för transaktionen ofta tillämpas även när det är fråga om *res in transitu*, t.ex. när den godtroende köparen i det land där saken just då befann sig inte kände till att den köpta saken befann sig under genomfart till ett annat land (se Bogdan a.a. s. 282).